

Megjegyzések a X–XI. századi telepkerámia keltezési lehetőségeiről egy nyírségi település kapcsán¹

Takács Melinda

Bevezetés, a lelőhelyről

Nyíregyháza–Rozsrétszőlő, Szelkő-dűlő, M3 autópálya 148/b. lelőhely a Nyírség középső-nyugati részén, Nyíregyházától DNy-ra 8 km távolságra, Rozsrétszőlő határában helyezkedik el (1. kép). Az M3 autópálya építését megelőzően került napvilágra, feltárása 2005 júliusa és decembere között, továbbá 2006 márciusában elsősorban Jakab Attila, Pintye Gábor és Scholtz Róbert vezetésével folyt közel 27 000 m²-en (JAKAB–NAGY 2005.).² Az ásatási területen az autópálya nyomvonalra egy nagyjából É–D-i irányú dombháton halad keresztül, a feltárt terület gyakorlatilag felöleli a dombhát egészét (2. kép).

A lelőhelyen 621 objektumot tártak fel, melyekből a következő korszakok leletanyaga került elő: kora és késő bronzkor, szkíta és császárkor; a legtöbb – összesen 443 – objektum pedig egy VIII–IX. századi, illetve kora Árpád-kori településhez tartozott.³ E település további objektumai a két szomszédos – 214. és 215. – lelőhelyen is megfigyelhetők voltak. Sikerült megtalálni a telep

1. kép

Az M3 autópálya 148/b. lelőhely elhelyezkedése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

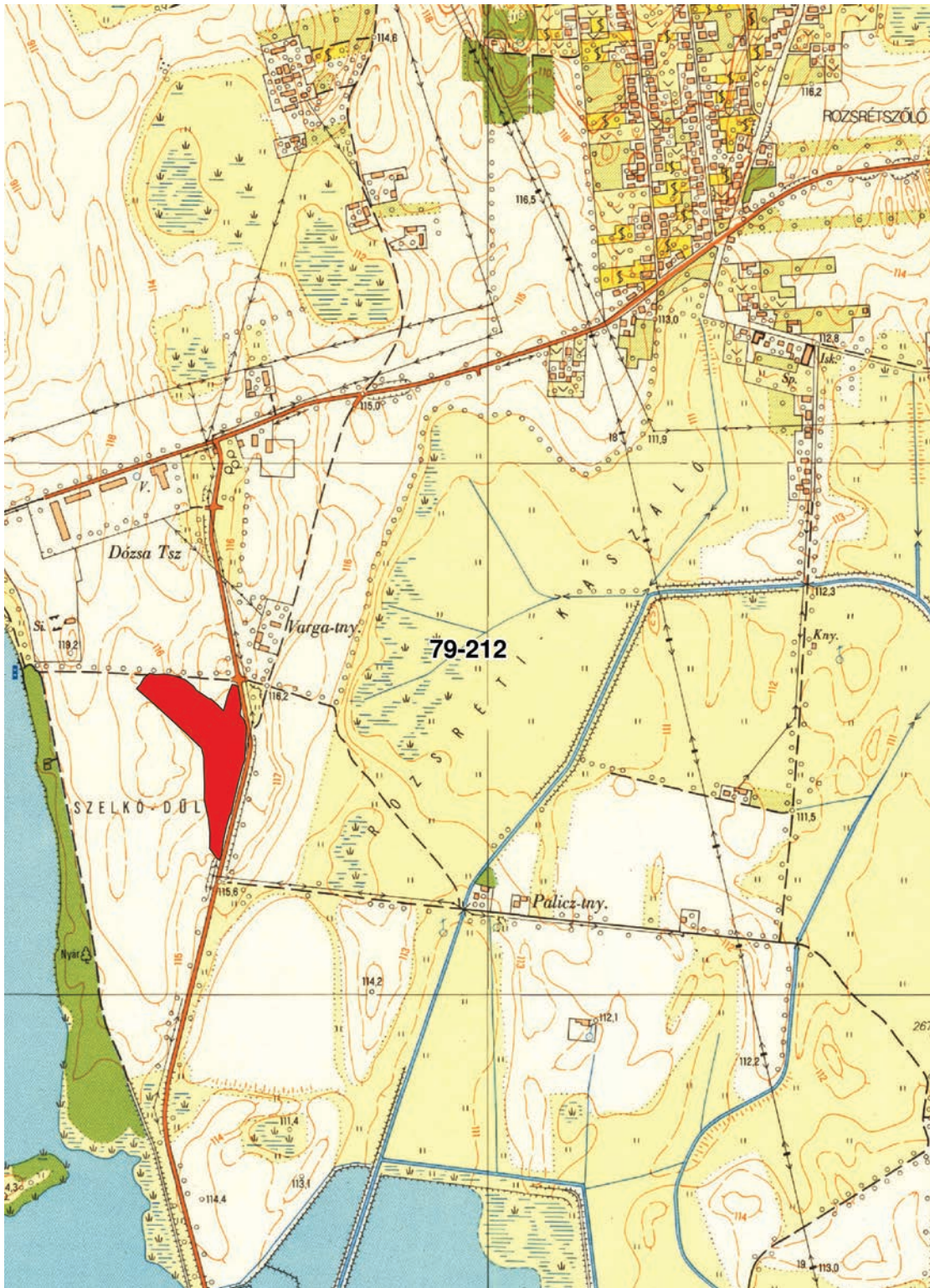
Fig. 1

Situation of Motorway M3 Site 148/b in Szabolcs-Szatmár-Bereg County

¹ A tanulmány az OTKA NK 104533. számú pályázat keretében született. Munkámat tanácsaival Bajkai Rozália, Istvánovits Eszter, Jakab Attila, Merva Szabina, Szabó Tünde és Takács Miklós segítette.

² A feltárás vezetésében rövidebb-hosszabb ideig közreműködött Almássy Katalin, L. Nagy Márta, Lukács József (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza), Liviu Marta (Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti), Dan Băcuceț-Crișan, Sanda Băcuceț-Crișan (Zilahi Történeti és Művészeti Múzeum, Zilah), továbbá Gergely Balázs (Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum, Kolozsvár) és Dávid Áron. A feltárók mindegyikének köszönettel tartozom a leletanyag feldolgozásának átengedéséért.

³ Ez utóbbi két korszak elkülönítése egymástól az ásatás során sok esetben problematikus volt. A feldolgozás jelenlegi fázisában úgy tűnik, a késő avar kori objektumok száma nem haladja meg az összes objektum 10%-át.

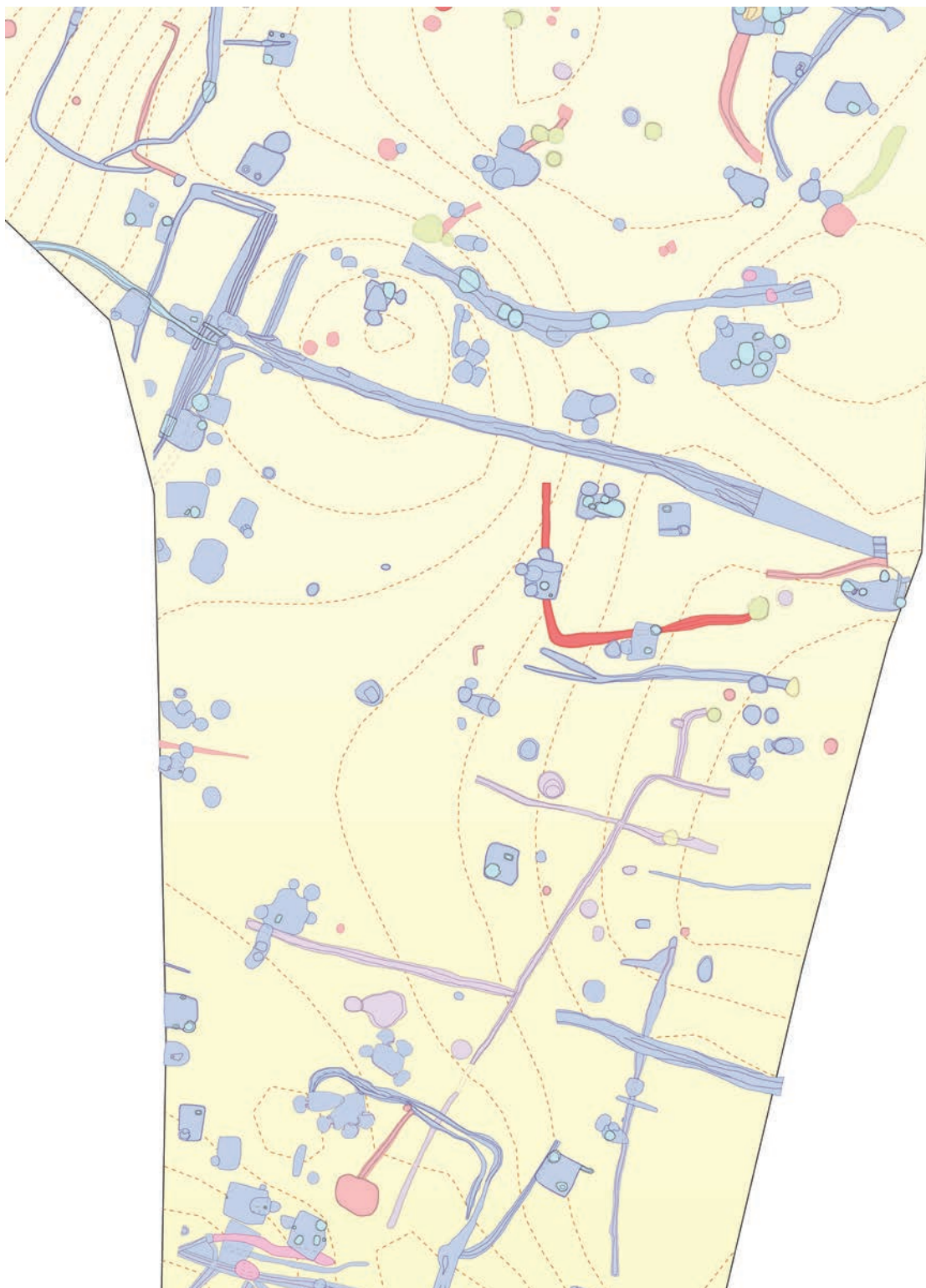

2. kép

A település elhelyezkedése

Fig. 2

Situation of the settlement

3. kép

A dolgozatban vizsgált terület összesítő alaprajza

Fig. 3

Ground plan of the territory examined in the study

nyugati és valószínűleg a keleti szélét is. A településen megfigyelt jellegzetes árokrendszer 96 házat, valamint számos vermet és szabadon álló kemencét, kemencebokrot határol (a három lelőhelyen körülbelül 800 objektum keltezhető a VIII–XI. századra). A telep nyugati szélé mellett feltártak egy 20 sírból álló késő avar kori temetőt.

A leletanyag a nyíregyházi Jósa András Múzeumba került.⁴

Jelen tanulmányban a 148/b. lelőhely egy területi egységének kora Árpád-kori⁵ kerámiaanyagával foglalkozom. A terület kiválasztásakor a legfontosabb szempont egy olyan, a településen belül topográfiai jól körülhatárolható térség keresése volt, amely megfelelő mennyiségű és minőségét tekintve is reprezentatív objektumot és leletanyagot tartalmaz. Így esett a választásom a 34. és 296. árok által határolt területre (3. kép). A vizsgált területen 94 objektum található, közülük 62 bizonyosan kora Árpád-kori, a fennmaradó 32 objektum pedig bronzkori, császárkori, illetve koruk leletanyag híján nem vagy csak feltételeesen meghatározható.

A településen feltárt leletanyag tetemes részét a kerámia teszi ki, e mellett előkerültek még nagyobb számban kövek és paticstörödékek. A fémtárgyak száma (az ásatáson nem használtak fémkereső detektort) elenyésző, s azok is többnyire meghatározhatatlan vasdarabok, így kisletek nem segítenek a település pontosabb datálásában. A jelenleg feldolgozott területen mindössze három vas- és egy vasszeg töredékeit találták meg.

Az M3 autópálya 148/b. lelőhely kerámiaanyagának általános jellemzői

Technológia

Anyag

A feldolgozott kerámiaanyagon belül négy anyagcsoportot tudtam elkülöníteni:

1. Homokos anyagú
2. Kerámiazúzalékos és homokos anyagú
3. Kavicsos és homokos anyagú
4. Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú

Mivel természettudományos vizsgálatok kimutatták, hogy a kora Árpád-kori kerámiákat gyakran nem iszapolták és soványították tudatosan (SIMONYI 2005. 43., SZILÁGYI ET AL. 2006. 62.), szabad szemmel vizsgálva pedig a tervszerű iszapolást és soványítást sokszor nem lehet elkülöníteni, e jellemzők értékelésével vizsgálataim során nem foglalkoztam.

Hogy a szóban forgó településen az edények egy részét mégiscsak soványították, jelzik a kerámiazúzalékos darabok, az iszapolás milyenségét azonban itt sem tudtam meghatározni. Tudatos soványítást feltételezhetünk még a lelőhelyen talált bográcsok egy részénél: feltűnően sok töredék anyaga jellegzetesen finom, homogén, és általában apró szemű kavicsokat tartalmaz, felületük érdes, ám jól eldolgozott; textúrájuk összességében annyira különbözik a telep más edénytípusainak anyagától, hogy az nem tekinthető véletlennek.

Korongolás

A településen a lassúkorongolt edények dominálnak, ettől eltérő technikával eddig mindössze egy esetben találtam: a 39. ház betöltéséből egy töredékes kis korongolatlan bögre került

---

⁴ A leletanyag a Jósa András Múzeumban 2009.66–607. közötti leltári számokon található.

⁵ A dolgozatban vizsgált területen bizonyosan késő avar kori objektum (a 88. és 296. árkokban talált néhány késő avar kori kerámiát leszámítva) nem került elő.

elő (IV. tábla 8.). Utánkorongolt edényre nem találtam példát: véleményem szerint e technika meghatározása egyébként is problematikus, főleg töredékes állapotú telepkerámia esetében.

Égetés, szín

A 148/b. lelőhelyen talált kerámiaanyag maradéktalanul besorolható a vegyes égetés kategóriájába. A településen talált edények használatuk során másodlagosan (vagy például sütőfelületbe tapasztva harmadlagosan) is megégettek, a töredékek eredeti színét legtöbbször nem lehet megállapítani. A töredékek általában egyenetlen, foltos szürkék és/vagy barnák, ritkán vörösesbarna darabok is előfordulnak.

Technológiai csoportok és ezek értékelése a kronológia függvényében

A fenti paraméterek alapján a 148/b. lelőhely kerámiaanyagában 7 technológiai csoportot különítettem el, melyek közül az első 4 dominál:

1. Szürkés vagy barnás, homokos anyagú/gyengén kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, jól kiégetett, 0,3–0,5 cm falvastagságú, sima felületű (<0,1 cm) töredékek.

2. Szürkés vagy barnás, homokos anyagú/kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, 0,4–0,6 cm falvastagságú, közepesen szemcsés felületű (<0,3 cm) töredékek.

3. Szürkés vagy barnás, kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, 0,4–0,6 cm falvastagságú, közepesen szemcsés felületű (<0,3 cm) töredékek.

4. Szürkés vagy barnás, erősen kavicsos, kerámiazúzalékos és homokos anyagú/kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, 0,4–0,8 cm falvastagságú, durván szemcsés felületű (<0,5 cm) töredékek.

5. Sárgás, szürkés vagy barnás, gyengén kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, jól kiégetett, 0,4–0,6 cm falvastagságú, sima vagy gyengén érdes felületű (0,1–0,3 cm) töredékek. *(Jellemzően bográcsok töredékei.)*

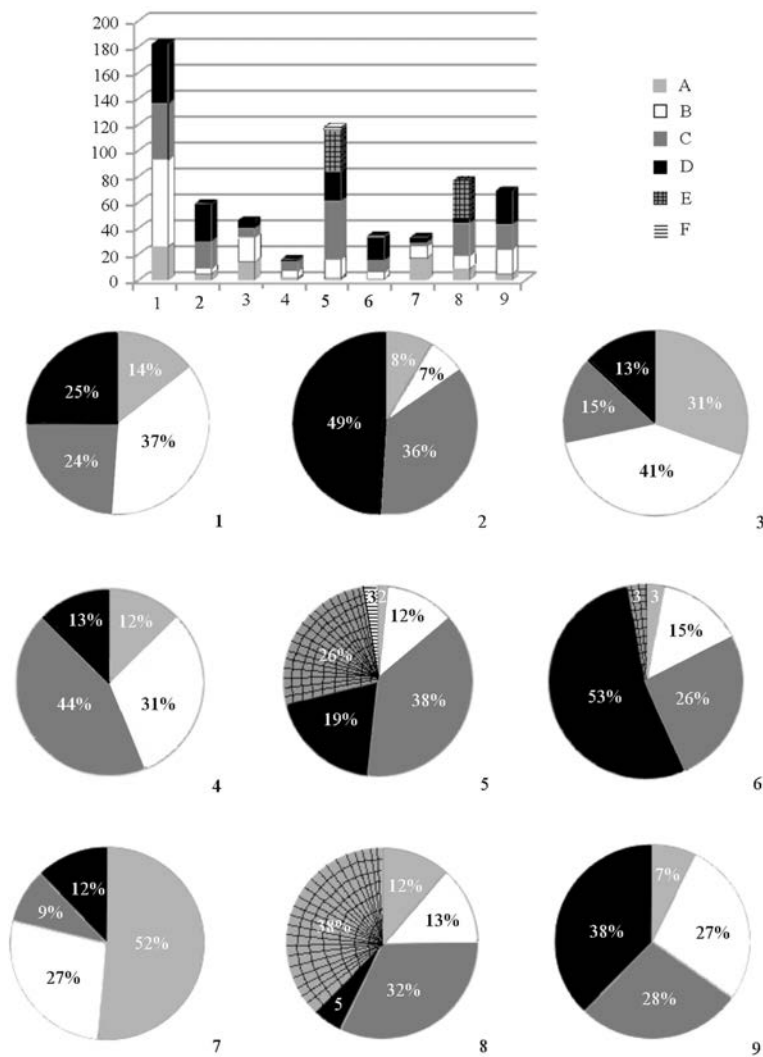
6. Szürke, kavicsos és homokos anyagú, korong nélkül készült, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, 0,4–0,6 cm falvastagságú, közepesen szemcsés felületű (<0,3 cm) töredékek. *(A 39. házban talált bögre 3 töredéke.)*

7. Szürkés vagy barnás, kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, 0,5–1 cm falvastagságú, sima vagy érdes felületű (0,1–0,3 cm) töredékek. *(Jellemzően késő avar kori töredékeknél fordul elő.)*⁶

Illusztrációként elkészítettem a feldolgozott területen található 11 ház és a 14. számú (bizonytalanul háznak meghatározott) objektum kerámiaanyagának technológiai csoport szerinti ábrázolását (4. kép). Az objektumtípus kiválasztása a következő okok miatt történt: egy településen a házak a legjellegzetesebb, gyakran kronológiai szempontból is értékelt objektumok, és betöltésükből általában reprezentatív mennyiségű kerámia kerül ki. Vizsgálatom célja a Magyarországon először Herold Hajnalka által alkalmazott keltezési módszer (HEROLD 2004. 20–39.) kipróbálása volt az M3 148/b. lelőhelyen.

A 12 ház közül kettő betöltése mindössze 1–1 darab kerámiát tartalmazott, így ezeket kihagytam a részletesebb elemzésből. Mivel – néhány egyértelmű esetet kivéve – nehéz felismerni

⁶ Amennyiben a késő avar és a kora Árpád-kori korongolt kerámia egymástól eltérő technológiai csoportjai a későbbiekben is igazolhatók lesznek, úgy sikerült egy fontos kritériumot meghatározni a településen belüli kronológiai rend felvázolásához.

4. kép

Technológiai csoportok százalékos és mennyiségi megoszlása az egyes házakban 1: 10. ház, 2: 14. objektum, 3: 17. ház, 4: 24. ház, 5: 39. ház, 6: 66. ház, 7: 76. ház, 8: 302. ház, 9: 330. ház, A: 1. csoport, B: 2. csoport, C: 3. csoport, D: 4. csoport, E: 5. csoport, F: 6. csoport

Fig. 4

Percental and quantitative distribution of technological groups in certain houses 1: house 10, 2: feature 14, 3: house 17, 4: house 24, 5: house 39, 6: house 66, 7: house 76, 8: house 302, 9: house 330, A: group 1, B: group 2, C: group 3, D: group 4, E: group 5, F: group 6

rámia valóban mutat technológiai eltéréseket a X–XI. századival szemben, azonos betöltésből viszont – néhány árok kivételével – e két korszak anyaga nem került elő. Így munkám során az anyag és a készítéstechnika helyett inkább az egyes edényfajták és díszítéstípusok egymás melletti előfordulását igyekeztem szem előtt tartani.

az egyazon edényhez tartozó töredékeket, a diagramok készítése közben a kerámia-töredékek tényleges számadatával dolgoztam. Ez a 325. ház esetében torzulást eredményezett (a ház betöltésében talált 43 kerámia-töredék közül 37 ugyanahhoz az edényhez tartozik), így a részletes elemzés során az objektummal nem foglalkoztam. Összesen tehát 9 házat értékeltem, ezekből 16 és 182 darab közötti tartományból kerültek ki edény-töredékek. Az objektumok így különböző mértékben reprezentatívak. Az viszont minden nehézség ellenére megállapítható, hogy az „átlagos minőségű” (2–3.) csoportok mellett mindegyik objektumban nagy számban található kifejezetten rossz (4. csoport) és jó (1. csoport) minőségű edények is. Ezek, a metszetrajzok tanúsága alapján egyszeri betöltéssel kerültek az objektumokba. A kategóriák közötti arányok az egyes házakban eltérőek, de összességében a 4 fő csoport konzekvens együttes előfordulásáról beszélhetünk, amit a többi, jelenleg nem vizsgált objektumnál is megfigyeltem.

A különböző technológiai csoportok állandó közös jelenléte véleményem szerint fontosabb, mint arányszámaik változása. Ezért a Herold Hajnalka által alkalmazott módszer az M3 autópálya 148/b. lelőhelyen nem vezet látható eredményre, azaz főként technológiai jellemzők alapján a település kora Árpád-kori kerámiaanyagában kronológiai különbségeket nem tudtam megállapítani. Azt azonban mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a településen feltárt késő avar kori korongolt kerámia

Formai jegyek

Fazék

A lelőhelyen kisszámú ép vagy megközelítőleg ép fazék került elő, a település eddig feldolgozott részének fazékanyagában nemigen beszélhetünk formai változatosságról. Általánosságban elmondható, hogy nyakuk nem hangsúlyos és felső harmadukban öblösödnek. Különbségek a vállasodás mértékében (és némileg a helyében), illetve a nyúlánkságban vehetők észre. A kiserkeszthető profilú fazekak átlagos magassága 15 és 25 cm között mozog. Összesen négy formai típust tudtam meghatározni, közülük a 2. és 3. fordul elő a leggyakrabban. Az egyes technológiai csoportok és fazékformák között látványos összefüggés nem fedezhető fel.

1. *típus*: Nyúlánk testű, keskeny aljú fazék, felső harmadában öblösödik, erőteljesen vállasodik (5. kép 1.).

2. *típus*: Arányaiban magas, széles aljú fazék, felső harmadban öblösödik, váll ívelt, a fazék hordószerű benyomást kelt (5. kép 2.).

3. *típus*: Arányaiban magas, beszűkülő aljú, széles vállú fazék (5. kép 3.).

4. *típus*: Nyúlánk testű, kissé tojásdad fazék, felső harmadában öblösödik, jellegzetes váll nincs (5. kép 4.).

A fazekak peremét hajlásszögük alapján három nagyobb csoportra (enyhén, közepesen, erősen kihajló) osztottam, ezen belül pedig külön számokkal jelöltem az egyes altípusokat. A településen a leggyakrabban közepesen kihajló peremű fazekak fordulnak elő (6. kép), így értelem szerűen e csoportban található a legtöbb peremtípus. Összességében elmondható, hogy mindhárom csoportban ugyanazok a peremfajták fordulnak elő. Tapasztalataim alapján a településen a lekerekített, a ferdén levágott és az elvékonyodó peremek vannak túlsúlyban, ami nyilvánvalóan abból a tényből adódik, hogy ez a három legegyszerűbb peremforma. Az egyes fazéktípusok és peremfajták között a munka jelenlegi fázisában nem lehet összefüggést megfigyelni.

Szintúgy nem tehető érvényes megállapítás az egyes technológiai csoportok és peremformák egymással való viszonyáról, azt a magától értetődő összefüggést kivéve, hogy a jól profilált peremeket jó minőségű anyagból a legkönnyebb kialakítani. A peremek kontextusából kifolyólag kronológiai különbségeket ebben az esetben sem kell feltételeznünk. Gyakorik a lelőhelyen a fedőhoronnyal ellátott peremek, különböző igényességgel kidolgozott változataik az első 4 technológiai csoport mindegyikében megtalálhatóak.

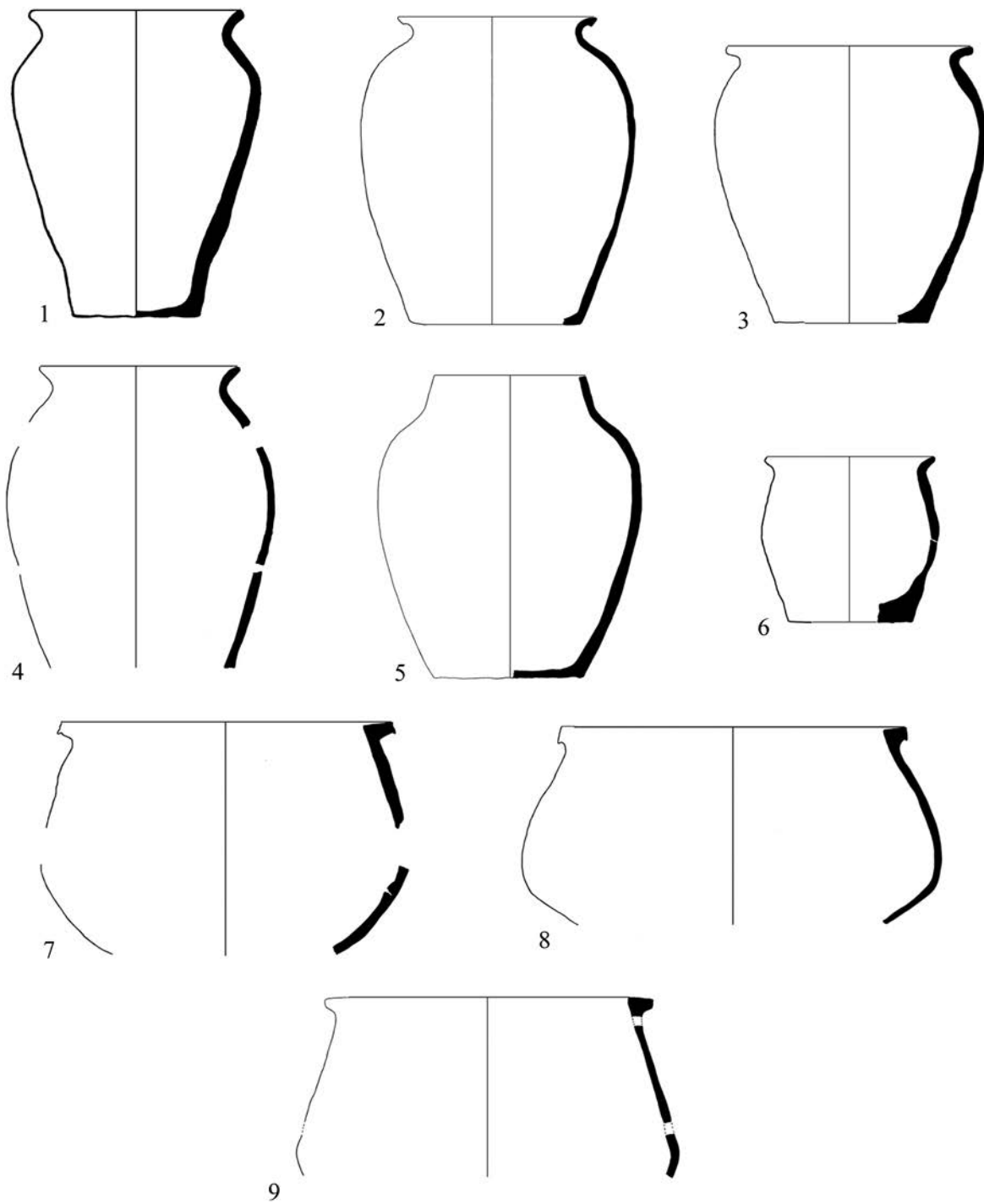
Bögre

A településen mindössze 1 darab olyan, biztosan kiserkeszthető edény töredékei kerültek elő, melyet méretadatai és formája alapján bögrének lehet meghatározni (5. kép 6., IV. tábla 8.). A 39. házban talált bögre – mint fentebb már jeleztem – korong nélkül készített, szabálytalanul bekarcolt hullámvonallal és csigavonallal díszített. Anyaga kavicsos és homokos (tehát nem tér el a korongolt edények anyagától), sötétszürke, kormos. Peremátmérője és magassága egyaránt 10 cm, így a bögre széles szájú, arányaiban zömök. Pereme szabálytalan, lekerekített.

Hengeres nyakú / bordás nyakú edény

A feldolgozott területen 2 bordás nyakú edény töredékei kerültek elő (7. kép 1–2.). Mindkét esetben apró peremdarabokról van szó, hozzájuk tartozó oldaltöredéket nem tudtam meghatározni.

A 9. objektumban talált töredék (I. tábla 1.) pereme lekerekített, nyakán 2 vagy 3 borda található. A töredék kis mérete miatt a perem állása, illetve peremátmérője bizonytalan, az utóbbi valószínűleg 12–14 cm közötti. Homokos anyagú, a 2. technológiai csoportba tartozik, színe középszürke.

5. kép

Az M3 autópálya 148/b. lelőhelyen feltárt edények formai változatai

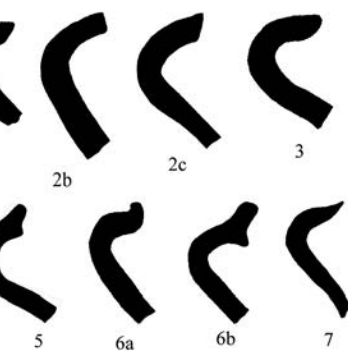
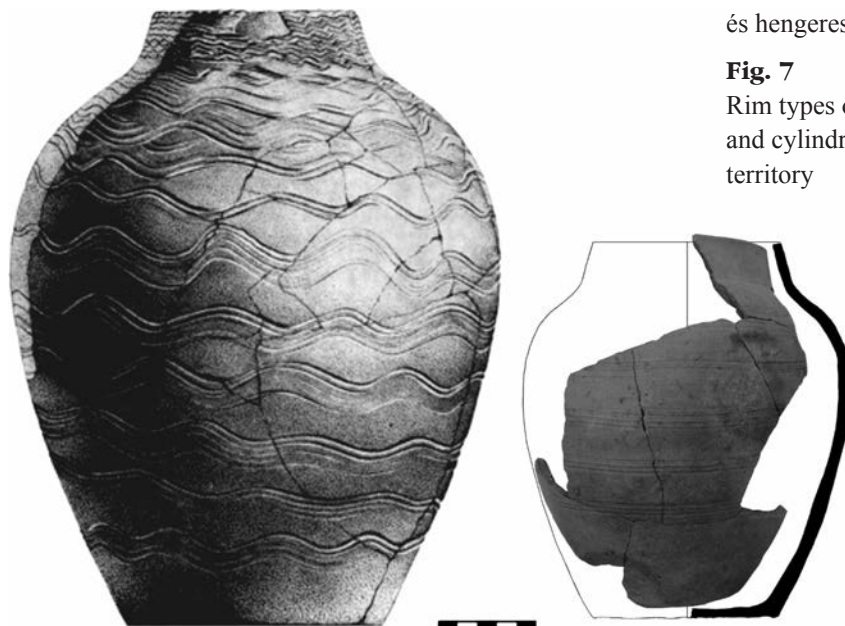
Fig. 5

Shape variations of the vessels found at Motorway M3 Site 148/b

A 10. objektumból előkerült peremdarab (I. tábla 9.) szintén apró, de megmaradt vállindításának egy része bekarcolt hullámvonalköteg töredékével. Füle utaló nyom nem látható. Nyaka enyhén ívelt, rajta 3 borda található, pereme nagyjából függőleges állású, vízszintesen levágott. Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, a 4. technológiai csoportba sorolható, szürkésbarna.

A 76. házból egy borda nélküli, hengeres nyakú edény több töredéke került elő (V. tábla 1.). Az edény teljes profilja kiserkeszthető: pereme ferdén levágott, enyhén befelé dől, az edény arányaiban magas, legnagyobb öblösödése a felső harmadában van. Füle nincs. Perem- és fenékmérete egyaránt 10–10 cm, magassága 20 cm. Az edény felső része díszített: a vállán hullámvonalköteg, alatta hat körbefutó vonalköteg található. Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú, a 3. technológiai csoportba sorolható, egyenetlen középbarna.

Hengeres nyakú, fületlen edények ritkán fordulnak elő a Kárpát-medencében,⁷ tipológiai besorolásuk egyelőre nem végezhető el. A 148/b. lelőhelyen talált példányt alakja, a perem és az oldalfal aránya, illetve a perem dőlésszöge megkülönbözteti az eddig feltárt példányoktól. Formai párhuzamként szóba jöhet a nyírtassi pithosz,⁸ ebben az esetben azonban az űrtartalombe- li különbségek a két edény eltérő funkciójára hívják fel a figyelmet (8. kép).

6. kép

Közepesen kihajló fazékperemek tipológiai beosztása a lelőhelyen

Fig. 6

Typological classification of pots with medium everted rims

7. kép

A vizsgált területen található bordás és hengeres nyakú edények peremtípusai

Fig. 7

Rim types of vessels with ribbed neck and cylindrical neck found at the examined territory

8. kép

A nyírtassi (NÉMETH 1975. 17.) és az M3 autópálya 148/b. lelőhely 76. házában talált edény formai összehasonlítása

Fig. 8

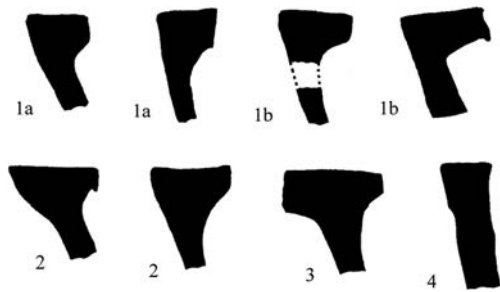
Formal comparison of the vessels from Nyírtass (after NÉMETH 1975. 17) and the one from Motorway M3 Site 148/b, house 76

⁷ Lásd TAKÁCS 1997. 88–89. – további irodalommal.

⁸ A megtalálás körülményeiről folytatott levelezést lásd JAM Adattár 2002.305. További irodalom: NÉMETH 1975. 18., BÓNA 1986. 82., NÉMETH 1996. 293. A nyírtassi és a 76. objektumban talált hengeres nyakú edény formai kapcsolatára Jakab Attila hívta fel a figyelmet. Segítségét köszönöm!

Bogrács

A vizsgált területen 6 objektumból 12–14 bogrács több mint 70 töredéke került elő. Amennyire meg lehet állapítani, valamennyi a fémbogrács alakú, gömbölyű aljú típushoz tartozik. Az edénytestet négy példány esetében sikerült viszonylag nagy biztonsággal kiserkeszteni: közülük három oldalfala lekerekített, a negyediké pedig kónikus. Ez utóbbi bográcsot kivéve kónikus oldalfalból származó töredék nem került elő, tehát a településen valószínűleg a gömbölyű aljú, ívelt oldalú bográcsformát kedvelték. A rekonstruált példányok közül három közepes mélységű, a negyedik arányaiban lapos (5. kép 7–9.). A településen talált bográcsperemek szokatlan formai változatoságot mutatnak (9. kép).

9. kép

A lelőhelyen talált bográcsperemek tipológiai beosztása

Fig. 9

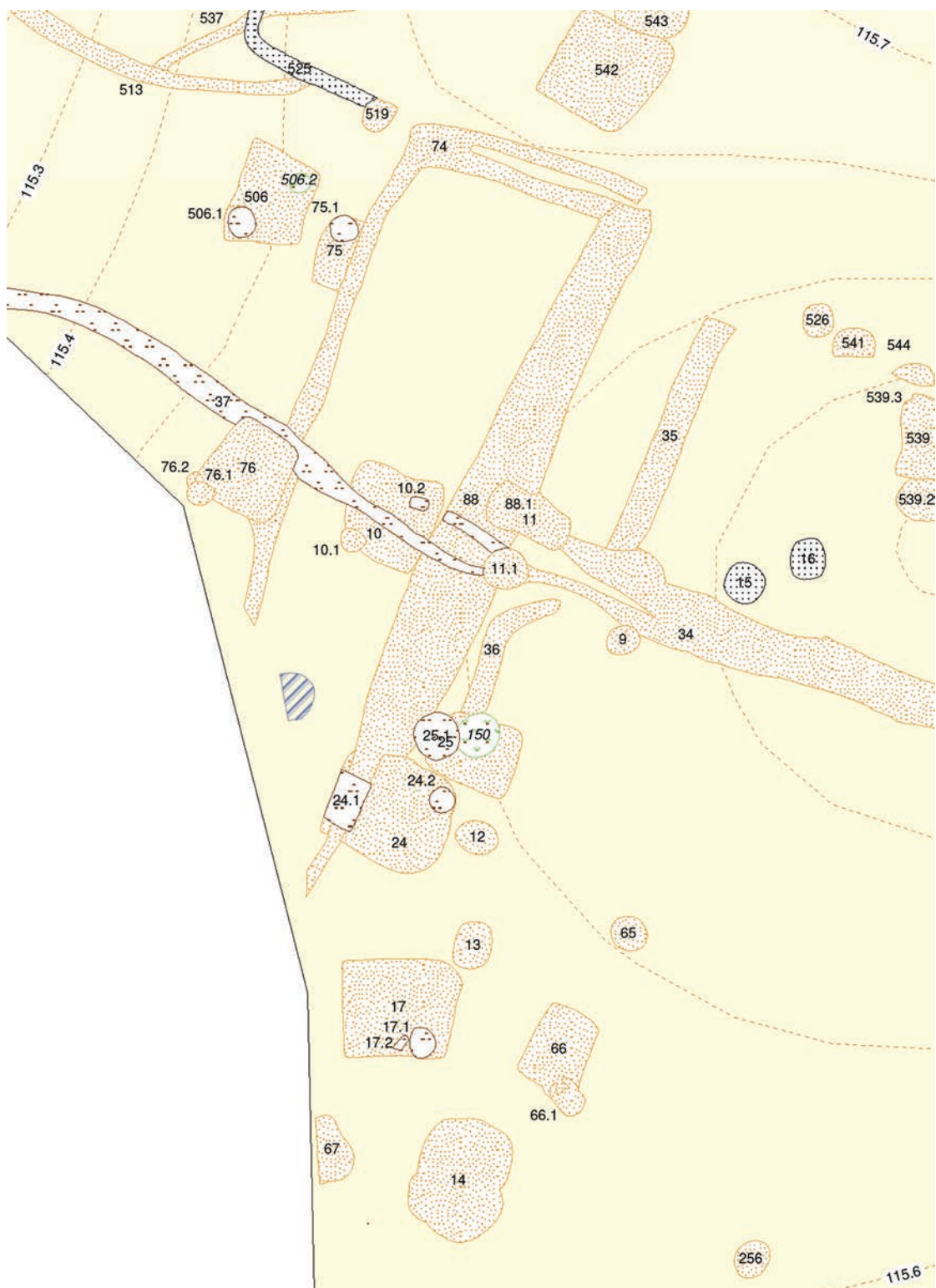
Typological classification of cauldron rims found at the site

Mint fentebb már utaltam rá, a lelőhelyen található bográcsok anyaga jó minőségű, jellegzetes, ezért esetükben mindenképpen tudatos soványítással kell számolnunk. Anyaguk általában homogén, apró szemű kavicsos, felületük enyhén érdes, a fazekakétól láthatóan különbözik. Néhány esetben (például a 39. házban található töredékek egy részén) megfigyelhető, hogy a szokásos szürkésbarna felület alatt halvány rózsaszínű „háttér” sejlik át (III. tábla 1.). E tényezők összessége felveti annak a lehetőségét, hogy az eltérő anyag és készítőtechnika jelen esetben más földrajzi régiót is jelent, azaz a bográcsok egy részét mások és máshol készítették, mint a településen található fazekakat.

A vizsgált területen talált bográcsok kivétel nélkül díszítettek. Díszítésük rendszerint széles közzű csigavonal, amely általában a perem alatt kezdődik és egészen a fenék középső részéig húzódik. Egy esetben közvetlenül a perem alatt hullámvonal-köteg-díszítés figyelhető meg (VI. tábla 11.).

Díszítés

A település edényanyaga, amely szinte teljes egészében díszített cserepekből áll, szokatlanul változatos képet mutat. A legalább részben kiserkeszthető edényprofilok alapján megállapítható, hogy a fazekak vállát gyakran az oldalfaltól eltérő díszítéssel látták el, és általában az edények felső 2/3-át szokták díszíteni. A feldolgozó munka során 22 fajta díszítéstípust, illetve kombinációt sikerült feljegyezni, melyek a következők (gyakorisági sorrendben):

10. kép

Az egymásba futó 34. és 88. árkok mentén található szuperpozíciók

Fig. 10

Superpositions along ditches 34 and 88 merging into each other

11. kép

Néhány fontosabb kerámiacsoport elterjedése a vizsgált területen 1: korongolatlan bögre, 2: cserépbogrács, 3: rádlidisz, 4: bordás / hengeres nyakú edény, 5: kora Árpád-kori objektumok

Fig. 11

Distribution of some important pottery groups at the examined territory. 1: Early Árpadian Age features 1: handmade mug, 2: clay cauldron, 3: cog-wheel decoration, 4: vessel with ribbed / cylindrical neck, 5: features from Early Arpadian Age

Megjegyzések a X-XI. századi telepkerámia keltezési lehetőségeiről egy nyírségi település kapcsán

Dísz.	Obj.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	Cs	B/H	Bö	
65											x																
306									x	x																	
263									x	x																	
36.1									x	x																	
38										x	x																
75										x																	
336						x							x														
84						x			x																		
332				x																							
301			x																								
67			x	x																							
320			x	x																							
340			x	x																							
325			x	x				x				x															
13		x		x		x							x														
331	x																										
298	x																										
257	x																										
160-162	x																										
322	x																										
327	x							x																			
309	x								x	x																	
294	x								x																		
26	x				x																						
74	x				x								x														
296	x				x																						
66	x			x	x	x																					
313	x			x	x				x	x																	
88	x			x			x		x																		
27	x		x							x																	
323	x		x																								
76	x		x				x																				
29	x		x				x																				
24	x		x							x																	
35	x		x																								
311	x		x																								
39	x		x																								
25-25.1	x		x																								
17	x		x																								
34	x		x																								
31	x		x																								
302	x		x																								
330	x		x																								
326	x		x																								
9	x		x																								
14	x		x																								
10	x		x																								
Obj.																											
Dísz.																											

Az egyes objektumok és a bennük előforduló díszítéstípusok kapcsolatát táblázatban ábrázoltam. A sorokban az adott objektumban található díszítéstípusokat tüntettem fel, majd e díszítéstípusok gyakoriságuk szerint sorokba rendeztem.

Az egyes objektumokban található díszítésfajták előfordulása gyakorisági sorrendben 1: sűrű befésülés, 2: csigavonal, 3: egyenes vonalköteg, 4: hullámvonalköteg, 5: rádliminta, 6: hullámvonalköteg alatt egyenes vonalköteg, 7: sűrű befésülésen hullámvonalköteg, 8: sűrűn bekarcolt vonal, 9: hullámvonal, 10: hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés, 11: körömbenyomkodás alatt csigavonal, 12: körömbenyomkodás, 13: hullámvonal alatt csigavonal, 14: körömbenyomkodás alatt bekarcolt vonal, 15: beszurkodás, 16: körömbenyomkodás alatt rádliminta, 17: beszurkodás alatt csigavonal, 18: hullámvonalköteg alatt bekarcolt vonal, 19: cikcakkvonal alatt sűrű befésülés, 20: cikcakkvonal alatt csigavonal, 21: egyenes vonalköteg – hullámvonalköteg – egyenes vonalköteg, 22: girland (vonal), Cs: cserépbogrács, B/H: bordás/hengeres nyakú edény, Bö: korongolatlan bögre

Az így kapott ábra segítségével szemléletes képet nyerhetünk az objektumok és díszítésfajták viszonyáról. Összesen 47 objektumban vagy objektumcsoportban találtak díszített kerámiatöredékeket. A legtöbb díszítésfajta a 9., 10., 14., 302., 326. és 330. objektumokban található, ami nyilván azzal magyarázható, hogy ezekből került elő a legnagyobb számban kerámiatöredék. Meglepő viszont, hogy a településen az előzetes várakozásokkal ellentétben a leggyakrabban előforduló díszítéstípus a sűrű befésülés (35 objektum), a csigavonal pedig csak a második helyen áll (25 objektummal). A 3. és 4. leggyakoribb díszítésfajta az egyenes-, illetve a hullámvonalköteg, az előbbi 19, az utóbbi 14 objektumban található. Rádliminta 13 objektumban fordul elő, ezt pedig hullámvonalköteg és egyenes vonalköteg vagy sűrű befésülés különböző kombinációi követik. A „klasszikusan” Árpád-kori díszítés néhány jellegzetes fajtája, mint például a sima egyszeres hullámvonal és a körömbenyomkodás csak 7, illetve 5 objektumban fordul elő.

A fenti „archaikus” díszítésfajták (hullámvonalköteg, egyenes vonalköteg, sűrű befésülés és ezek kombinációi) használata nem ritka a kora Árpád-korban, de az M3 autópálya 148/b. lelőhelyen figyelemre méltóan nagy az arányuk a másutt gyakori Árpád-kori díszítéstípusokhoz képest. A jelenség nyilván a település késő avar kori előéletével magyarázható, a kérdés csak az, hogy ezt az előzményt figyelembe véve a „korai” jellegű díszítéstípusoknak lehet-e pontosabb datáló értéke a X–XI. századon belül. Amennyiben ugyanis elfogadjuk a telepen szintén gyakori rádliminta XI. század második felére – végére keltezését (PARÁDI 1963. 223.), az archaikus díszítéselemeket is legalább eddig az időszakig kell datálnunk, tehát hosszan továbbelő fazekashagyományokról van szó.

Érdemes megvizsgálnunk a rádliminta közös előfordulását az egyes edényfajtákkal. A táblázatból kiolvasható, hogy rádlidíszes töredékek kerültek elő a két bordás nyakú és a hengeres nyakú edénnyel azonos objektumból (és azonos betöltésből), továbbá a korongolatlan bögre mellől is. Tehát ha a rádli datálása biztosnak tekinthető, e fenti edények a XI. századra keltezendők. Ezt a logikát követve a XI. századra datálhatóak a 39. és a 66. objektum cserépbográcsai is. A további négy, bográcsot is tartalmazó objektumból viszont nem kerültek elő rádlimintás cserepek, ami természetesen nem zárja ki az objektumok XI. századi datálását, de a korábbi keltezés sem.

Az M3 autópálya 148/b. lelőhely keltezéséről

Keltező értékű fémleletek híján a dolgozatban vizsgált területet, illetve magát a teljes települést kizárólag az itt előkerült kerámiaanyag segítségével lehet datálni. Egy olyan településen, ahol elsősorban a kerámialeletekre hagyatkozhatunk, a belső kronológiai rend felállításánál a szuperpozíciók elemzése, illetve a kerámiaanyag meghatározott szempontok szerinti vizsgálata áll fogódzó-pontként rendelkezésünkre.

A kerámiaanyag elemzése során megpróbáltam figyelmet szentelni a kutatás által ez idáig kronológiai jegyként kezelt jelenségeknek, melyek közül a településen a következők vizsgálhatók:

díszítésfajták („archaikus” típusok, rádliminta), formai alapon elkülöníthető csoportok (bordás/hengeres nyakú edény, cserépbogrács), emellett meghatároztam több technológiai csoportot.

E kronológiai jellemzőket érdemes közelebbről megvizsgálnunk, hátha valamelyik magában hordozza a belső időrend pontosításának lehetőségét. Mivel véleményem szerint a legbiztosabb támpontot – ha csak relatív keltezés szintjén is – a szuperpozíciók jelentik, a település keltezésének vizsgálatát ezeken keresztül kezdem el.

Szuperpozíciók

A településen található objektumok közül a legjellegzetesebbek a már első pillantásra szembeütő hosszú árkok, árokrendszerek. A dolgozatban vizsgált területet is egymással párhuzamos árkok (a 34. és 296. objektumok) határolják északi és déli irányból. Mivel a telepen megfigyelt szuperpozíciók többsége ezekkel az árkokkal áll összefüggésben, datálásuk a többi objektum vizsgálata szempontjából kulcsfontosságú. Az árkok megásásának időpontja bizonytalan – valószínűleg ebben az esetben is több fázissal számolhatunk –, de betemetésük vagy betöltődésük minden bizonnyal a kora Árpád-korban fejeződött be. A településen feltárt objektumok egy részét ezekre az árkokra ásták rá, ami jó kiindulópont a belső kronológiai rend vizsgálatához.

A tárgyalt terület ÉNy-i sarkában található árokszakaszok egy viszonylag bonyolult szuperpozíció-rendszer alapját képezik (11. ábra). Itt fut ugyanis egymásba a település két fő csatornája, a 34. és a 88. árok, melyekkel valamilyen módon néhány kisebb árokszakasz is kapcsolatban áll. Közülük stratigráfiai alapon egymással egyidejű lehet a 34., 36., 37. és 88. árok, illetve nincs kizárva, hogy részben az üzemelésük idején állt a 75. ház. Ezek betöltődése után ásták meg a 74. árkot, amely vágja a 75. házat és a 37. árkot. Betöltése után ásták rá a 76. házat, amely helyzete alapján egyidejű lehet a 10. és a 24. házzal, illetve a 9. gödörrel, melyek a 34. és 88. árkot vágják. E rendszerbe sorolható még a 25., 25.1. és a 150. objektum, melyek kapcsolata a környezetükben feltárt objektumokkal nem határozható meg, csak annyi biztos, hogy e három objektum nem egyidejű, viszont mind-egyiket a 36. és a 88. árokra ásták rá. E bonyolult helyzetből annyi állapítható meg, hogy a terület e részén található árkok nagy része és a 75. ház a település egy korai, a 9., 10., 24., 25., 76. és 150. objektum pedig egy későbbi szakaszában létezett.

Mit mutat a fenti objektumokban feltárt kerámiaanyag? A korai időszakba sorolható árkokban néhány késő avar kori töredék mellett egyenes- és hullámvonalköteg-díszes, valamint csigavonalas Árpád-kori fazekak töredékei kerültek elő (III. tábla 2–10.). A velük nagyjából azonos horizontot képviselő 75. házban csak egy fazék hullámvonaldíszes válltöredékére bukkantak (V. tábla 7.). Az ezt felülrétegző 74. árokban az eddigiekhez hasonló kerámiaanyagot találtak. Amit érdemes kiemelni: rádldíszes töredék a most felsorolt objektumok egyikében sem volt, illetve arányai-ban kevés bennük a csigavonalas díszítés is. Más a helyzet az ezeknél későbbi objektumcsoport kerámiaanyagával: ezekben minden esetben találhatóak rádldíszes töredékek, de mellettük ugyanúgy előfordulnak a már megszokott vonalkötegek, a sűrű befésülés és természetesen a csigavonal is (I., II. és V. tábla). Az e csoportba tartozó 9. és 10. objektumban találták a területen feltárt két bordás nyakú edény töredékét, és a szintén ide sorolható 76. házból került elő az egyetlen hengeres nyakú edény. Az egyes objektumcsoportokban talált Árpád-kori darabok között látványos minőségi vagy formai eltéréseket nem figyeltem meg. A 10. házban talált fazekakkal szinte azonosságig egyező töredékek kerültek elő a tőle néhány méterrel délebbre fekvő 14. objektumból, így feltételezhető, hogy használatuk egy időre esett.

Úgy tűnik tehát, hogy a most tárgyalt szuperpozíciókon keresztül felderített kronológiai különbségek némileg tetten érhetők az adott objektumok leletanyagában is. Véleményem szerint ez az

eset azonban csak feltételesen tekinthető kiindulási alapnak a település más objektumaiban feltárt kerámiaanyag elemzéséhez. Jelen esetben a korai horizontba tartozó objektumokat szinte kizárólag árkok képviselik, amelyek nem feltétlenül zárt objektumok, betöltődésük folyamata és időtartama kétséges. Emellett ezekből (és a 75. házról is) csak kevés kerámia került elő, így a későbbi objektumcsoportból származó bőséges leletanyaghoz képest a számuk nem tekinthető reprezentatívnak. Természetesen a két csoport esetében tapasztalt különbségek és egyezések nem hagyhatók figyelmen kívül, de nem is szabad őket általános érvényűnek tekinteni a településen belül.

És most lássuk a további szuperpozíciók példáit! A terület északi részén található a 325. ház, amelyre ráasták a 326. számú külső kemencét. Ezt az esetet azért érdemes kiemelni, mert a mindkét objektumban feltárt viszonylag nagyszámú kerámiaanyag ellenére ráldidisztes darab egyikből sem került elő (VI. tábla 1–8.). A 326. kemence munkagödörében két bogrács töredékeit találták. Ezt leszámítva a két objektum leletei között sem technológiai, sem díszítésbeli sikon nem figyelhető meg látványos különbségek. Ez utóbbi jellemzőnél megjegyzendő, hogy – a településen megszokott módon – e két objektumban is számottevő a hullám- és egyenes vonalköteggel, illetve sűrű befésüléssel díszített darabok mennyisége.

Kerámia

A következőkben a településen talált kerámiaanyagot az általános vélekedés szerinti kronológiailag érzékeny jellemzőkön keresztül vizsgálom meg. A feldolgozás során 7 technológiai csoportot határoztam meg, melyek közül 6 vonatkozik a település kora Árpád-kori kerámiaanyagára. Megfigyeléseim szerint e csoportok konzekvens módon egyazon betöltésen belül együttesen fordulnak elő, így kronológiai eltéréseket nem jeleznek. Bizakodásra adhat okot, hogy a településen feltárt késő avar és kora Árpád-kori kerámiaanyag között regisztrálhatók technológiai eltérések, melyek kiindulópontot jelenthetnek a két horizont további vizsgálatához.

A település kerámiaanyagában a kora Árpád-korra jellemző valamennyi díszítéstípus előfordul. Érdemes kiemelni az egyes díszítésfajták arányát a lelőhelyen belül: a várakozásokkal ellentétben a vizsgált területen a csigavonal csak a második a sorban, az első helyen a több fogú fésűvel bekarcolt sűrű befésülés áll. A harmadik és negyedik leggyakoribb az egyenes- és hullámvonalköteg-dísz. A késő avar kerámiaművességre visszautaló vonalkötegek gyakran előfordulnak a X–XI. században, a 148/b. lelőhelyen belüli gyakoriságuk azonban még ezt tekintve is meglepő, a település késő avar kori előzményeivel magyarázható. Mivel az összes ráldimintás cserepet tartalmazó objektumban előfordulnak, használatuk a XI. században még általános lehetett.

Ez át is vezet minket a ráldiminta értékeléséhez. Amennyiben hitelt adunk e díszítésforma XI. század második feleire – végi keltezésének, ez az egyetlen jellegzetesség, amelynek a kerámiaanyagból kiindulva valóban datáló értéket tulajdoníthatunk a településen. Épp ezért érdemes megnézni, hogy milyen edényekkel együtt fordul elő.

A település vizsgált részén 47 objektumban vagy objektumcsoportban találtak díszített kerámiát. Ezek közül fogaskérminta 13 esetben fordult elő. Az imént utaltam rá, hogy a lelőhelyen a ráldidisz minden esetben „archaikus” jellemzőként meghatározott vonalköteg-díszes töredékekkel együtt kerül elő. Emellett ráldidisz is tartalmazó objektumokból származik a feldolgozott területen talált két bordás nyakú és a hengeres nyakú edény. Az egyetlen korongolatlan bögre szintén ráldimintás kerámiával azonos betöltésből került napvilágra. Cserépbográcsokat 6 objektumban találtak, ezekben viszont ráldidisz csak két esetben fordult elő.

E fenti leletegyüttesek esetében valószínűsíthető, hogy a vizsgált területen talált bordás és hengeres nyakú edények, továbbá a korongolatlan bögre és a bográcsok egy része sem keltezhető a

XI. század elé. A rádliminta a település egy későbbi fázisában való létezésére utalnak a fentebb tárgyalt objektumcsoportban megfigyelt szuperpozíciók is.

A lelőhelyen tehát megnyugtató módon nem lehetséges a X–XI. századi időintervallumon belüli pontosabb keltezés. A rádlidisz alapján 13 objektum esetében számolhatunk azok XI. századi betöltődésével, a többi használatának idejét a X–XI. századon belül nem tudom meghatározni. A szakirodalomban előforduló egyéb kronológiai tényezők – technológiai csoportok, korongolatlan edény, bordás/hengeres nyakú edény, cserépbogrács, vonalköteg-díszek – az M3 autópálya 148/b. lelőhely anyagában nem rendelkeznek keltező értékkel, legalábbis a kora Árpád-koron belüli periodizációhoz nem elegendőek.

A fogaskerékminta keltezéséről

Mivel a lelőhelyen feltárt kerámiaanyag datálásánál a fogaskerékminta megléte jelenti az egyetlen fogódzópontot, nem haszontalan röviden áttekintenünk e díszítéstípus keltezési gyakorlatának kialakulását.

A rádliminta datálásának meghatározása Parádi Nándor nevéhez fűződik. E téma szempontjából (is) alapvető, 1963-ban megjelent cikkének célja a pénzleletes középkori cserépedények öszszegyűjtése és az egyes kerámiatípusok pontosabb keltezése volt (PARÁDI 1963.). Az általa összeállított katalógusban 4 darab pénzzel keltezett Árpád-kori edény szerepel, melyek közül az egyikben rádlidíszítés található: az Andornaktályán előkerült edényben 150 darab Könyves Kálmán (1095–1116) dénár volt, melyeket kivétel nélkül a király uralkodásának első éveiben vertek. Ezt egybevetve a halimbai köznépi temető sirkerámiáival kapcsolatos megfigyelésekkel, Parádi arra a megállapításra jutott, hogy „*a fogaskerékkel készített díszítés a XI. század végén, a XII. század elején terjedt el.*” (PARÁDI 1963. 223.)

A fogaskerékminta keltezésének helyessége a csátaljai településrészlet feldolgozásakor újfent bizonyítást nyert (Cs. SÓS–PARÁDI 1971.). Csátalján 1951 és 1953 között folyt leletmentő ásatás, melynek során egy Árpád-kori temető és egy 6 objektumból álló településrészlet került napvilágra. A telepobjektumok XI. századi keltezését valószínűsítette egy szórvány Szent László dénár és egy sarkantyú, s e datálással összezsengett a kerámiaanyagban sűrűn megtalálható rádlidíszítés. Így a lelőhely kerámiaanyaga – úgy tűnik – igazolta az andornaktályai fazék kapcsán megfogalmazott tézist. Parádi ekkor így fogalmazott: „*a XI. század második felében – a XII. század elején fogaskerékes mintával díszített edényeket már készítettek, de biztosra vehetjük, hogy az egész XII. század folyamán használatban voltak.*” (Cs. SÓS–PARÁDI 1971. 132.)

A rádliminta XI. század második felére, illetve XII. századra való keltezése azóta axiómává vált, datálásának helyességét ugyanis további ásatások sora igazolta. Az is előfordulhat viszont, hogy ez esetben a körkörös érvelés egy jellemző példájával állunk szemben. A rádlimintát is tartalmazó telepanyagokat ugyanis szerzőik többnyire Parádi 1963-as cikkére, majd pedig egymásra hivatkozva keltezik a XI. század második felére⁹ (kizárva az esetleges korábbi keltezés lehetőségét), így datálásának története mostanra követhetlenné vált. Viszonylag korai keltezéssel találkoztunk Esztergom–Szentgyörgymező településen, ahol a 6. ház stratigráfiája alapján (betöltésébe később beleástak egy Salamon dénárral keltezett gödröt) bizonyítható, hogy az objektumban talált rádlidíszes kerámiát a XI. század első felében használták (LÁZÁR 1998. 76.).

A fogaskerékminta keltezésének összetett voltára egy nemrégiben publikált C14-adat hívja fel a figyelmet: a ma Horvátországban található, a Dráva mentén fekvő Vitroviča–Kiškoriya jug

⁹ Az egymásra hivatkozás példáit lásd pl. SZABÓ 1975., KOVALOVSKI 1980., MESTERHÁZY 1983.

településről több rádlidíszes töredéket közöl Tajana Sekelj Ivančan és Tatjana Tkalčec. Az edények radiokarbon kormeghatározással megállapított keltezése a IX. század második fele (SEKELJ IVANČAN–TKALČEC 2008. 117.). Eszerint még a földrajzi távolságokat és a díszítés divatjának terjedési sebességét figyelembe véve is kétségek támadhatnak a rádliminta keltezését illetően.

A mai Magyarország területét (legalábbis annak északkeleti részét) illetően egy tényező viszont valóban utalhat Parádi keltezésének helyességére: a X–XI. századi sírba tett edények vizsgálatainak eredménye. Az északkelet-magyarországi sírba tett edények összegyűjtését Merva Szabina végezte el 2008-ban, s az általa vizsgált 95 esetből rádlidíszítés egynél sem fordul elő (MERVA 2008. 36–38.).¹⁰ Vizsgálata főleg a X. század tekintetében reprezentatív. Az ország más területeinek sír-edényei között is csak elvétve találkozunk fogaskerékmintával.¹¹

Végszó

Az Árpád-kori települések kutatása az 1950-es években, elsősorban Méri István munkásságának köszönhetően kezdődött meg, míg a telepkerámia keltezésének alapjait Parádi Nándor vetette meg a 60-as években. A X–XI. századi telepkerámia meghatározása az 1980-as évek végére már rutinszerűvé vált, ebben nagy szerepe volt Szabó János Győző, Kovalovszki Júlia és Mesterházy Károly tevékenységének, akik elsősorban a díszítésminták elemzéseire és – amikor lehetett – a telepanyagok egymással vagy sírkerámiával való összevetésére tudtak hagyatkozni.

Így mára kialakult egy kronológiai rendszer, melyben az adott kerámiaegyütteseket elhelyezve megállapítható azok viszonylagos kora, de ami korántsem oldott meg minden felvetődő kérdést. A kora Árpád-kor kerámiáját (néhány speciális leletegyüttest kivéve) jelenleg nem tudjuk egy másfél–két évszázados időintervallumnál pontosabban keltezni, hiszen az ekkoriban feltűnő két új tárgytípus, a bordás nyakú edény és a korongolt cserépbogrács, úgy tűnik, egyelőre nem alkalmas a kronológia további pontosítására.

E bizonytalanságnak köszönhetően alakult ki egy jelenleg is tartó, a korai cserépbográcsok használatának idejével kapcsolatos vita Takács Miklós és Wolf Mária között. Esetükben egymásnak feszül két egymástól eltérő szemléletmód, amelyek egyúttal jelölik a jelenlegi magyarországi kutatás aktuális irányzatait. Takács Miklós a telepkerámia kronológiájának pontosítását a regionális kutatások irányában képzei el, műveiben a X–XI. századot egységes horizontként kezeli.¹² Wolf Mária viszont éppen a X. és a XI. század egymástól elválaszthatóságát hangsúlyozza, s e két horizont közötti különbséget szerinte régióktól függetlenül is fel lehet ismerni (WOLF 2002. 56–57.). A fenti kutatóktól eltérő módszert alkalmaz Herold Hajnalka, aki keltezéseinél az edények díszítése helyett azok készítése technikájára fordít nagyobb figyelmet (lásd HEROLD 2004., HEROLD 2006.). Edigi vizsgálataiból azonban úgy tűnik, a kialakult időkereteket így sem lehet tovább pontosítani.

A kora Árpád-kori telepkerámia keltezésében segítséget jelenthetnek az olyan leletegyüttesek, ahol az edények mellett datáló értékű kísérőleletek (érme, fém tárgy) kerülnek elő. Erre kevés példa sorolható,¹³ így a legtöbb lelőhely feldolgozásakor kénytelenek vagyunk magából a kerámiaanyagból kiindulni. Az utóbbi években egyre általánosabbá vált a régészeti kerámiák anyagvizsgálata különféle természettudományos módszerekkel (PM, XRD, IR, XRF stb.).¹⁴ Ezek az elemzések

¹⁰ Köszönöm Merva Szabinának, hogy szakdolgozatának kéziratát felhasználhattam!

¹¹ Ezek: TÖRÖK 1962. 96., KISS 1983. 150–151.

¹² A kora középkori telepkerámia keltezéséről legutóbb: TAKÁCS 2012.

¹³ Kora Árpád-kori településeken előkerült fém tárgyokról: LANGÓ 2010.

¹⁴ A különböző eljárások részletes ismertetéséről: SZILÁGYI 2011.

főleg az adott kerámia készítéstechnikájának és készítési helyének meghatározására irányulnak, kronológiai vetületük csak speciális esetekben képzelhető el.

Mielőtt azonban a kora Árpád-kori telepkerámia keltezésével kapcsolatos elvárásainkat megfogalmaznánk, tisztáznunk kell egy alapvető dolgot. Várható-e, hogy telepkerámiával valaha másfél-két évszázadnál pontosabban keltezzünk? Közép- és Kelet-Európa VIII–XI. századi edényművészete ugyanis technológia, forma és díszítés tekintetében egyaránt meglehetősen egységes képet mutat. A térséget, úgy tűnik, a korszakban nem érték új innovációk, ezért ha kora középkori kerámiaanyaggal foglalkozunk, mindenképpen szem előtt kell tartanunk, hogy térben és időben széles körben elterjedt, egymáshoz nagyon hasonló jellegzetességeket mutató tárgyacról van szó, s mindennemű (pl. kronológiai, etnikummal kapcsolatos) következtetést csak ennek a felismerésnek a fényében szabad levonnunk.

Irodalom

BÓNA 1986.

Bóna István: Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei I. In: Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I. Magyarország műemléki topográfiája X. Szerk. Entz Géza. Akadémiai Kiadó, Budapest 1986. 15–91.

Cs. SÓS–PARÁDI 1971.

Cs. Sós Ágnes – Parádi Nándor: A csátaljai Árpád-kori temető és település. [Árpáadian Period Cemetery and Settlement at Csátalja.] *FolArch* 22. 1971. 105–141.

HEROLD 2004.

Hajnalka Herold: Die frühmittelalterliche Siedlung von Örménykút 54. *Varia Archaeologica Hungarica* 14. MTA Régészeti Intézete, Budapest 2004.

HEROLD 2006.

Hajnalka Herold: Frühmittelalterliche Keramik von Fundstellen in Nordost- und Südwest-Ungarn. [Early Medieval Ceramics from Sites in North-Eastern and South-Western Hungary.] *Opuscula Hungarica* VII. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2006.

JAKAB–NAGY 2005.

Jakab Attila – Nagy Márta: Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Szelkó-dűlő. *RKM* 2005. (2006) 292.

KISS 1983.

Kiss Attila: Baranya megye X–XI. századi sírleletei. [Baranya County 10th to 11th Century Gravefinds.] Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei 1. Akadémiai Kiadó, Budapest 1983.

KOVALOVSKZI 1980.

Kovalovszki Júlia: Településátadások Tiszaeszlár–Bashalmon. [Siedlungsausgrabungen in Tiszaeszlár-Bashalom.] *Fontes Archaeologici Hungariae*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1980.

LANGÓ 2010.

Langó Péter: A Kárpát-medence X–XI. századra keltezett településeinek fém- és eszközleletei. (Vázlat). In: Fons, skepsis, lex. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendő Makk Ferenc tiszteletére. Szerk. Almási Tibor – Révész Éva – Szabados György. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged 2010. 257–284.

LÁZÁR 1998.

Lázár Sarolta: Kora Árpád-kori település Esztergom–Szentgyörgymezőn. [Siedlungsgrabung in Esztergom-Szentgyörgymező.] *Opuscula Hungarica* 1. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 1998.

MERVA 2008.

Merva Szabina: Kerámia a 10–11. századi sírokban. Szakdolgozat. Kézirat. ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest 2008.

MESTERHÁZY 1983.

Mesterházy Károly: Településásatás Verese gyház–Ivacson. [Siedlungsausgrabung in Verese gyház–Ivacson.] *ComArchHung* 1983. 133–162.

NÉMETH 1975.

Németh Péter: Borsova határvármegye kialakulása. A Kisvárdai Vármúzeum Kiadványai 5. Kisvárdai Vármúzeum, Kisvárdai Vármúzeum, Nyíregyháza–Szabolcs 1975.

NÉMETH 1996.

Dienes István: A Szabolcs megyei honfoglalás és kora Árpád-kori temetők terepbejárás naplója I–II. Jegyzetekkel ellátta: Németh Péter. In: Tanulmányok, közlemények a honfoglalás emlékére 896–1996. Szerk. Németh Péter. Jóna András Múzeum, Nyíregyháza–Szabolcs 1996. 287–372.

PARÁDI 1963.

Parádi Nándor: Magyarországi pénzleletes középkori cserépedények (XI–XVII. század). [Münzfunde hortende mittelalterliche Gefässe in Ungarn (11-17. Jh.).] *ArchÉrt* 90. 1963. 205–251.

SIMONYI 2005.

Simonyi Erika: Adatok a 10–13. századi kerámiakészítéshez Északkelet-Magyarországról. [Data on pottery from the 10th-13th century in North-East Hungary.] *HOMÉ* XLIV. 2005. 37–55.

SEKELJ IVANČAN – TKALČEC 2008.

Tajana Sekelj Ivančan – Tatjana Tkalčec: Medieval settlements in the Virovitica Region of the Drava River Basin in the period from the 7th to the 11th centuries. In: Srednji vek – Mittelalter. Hrg. Mitja Guštin. Narodni muzej Slovenije, Ljubljana i Institut za dediščino Sredozemlja, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Univerza na Primorskem, Ljubljana 2008. 113–128.

SZABÓ 1975.

Szabó János Győző: Árpád-kori falu és temetője Sarud határában II. A település. [Поселение и могильник эпохи Арпадов в окрестностях деревни Шаруд. II.] *EMÉ* 13. 1975. 19–68.

SZILÁGYI 2011.

Szilágyi Veronika: Kerámia anyagvizsgálata. In: Régészeti kézikönyv. Szerk. Gróf Péter – Horváth Ferenc – Kulcsár Valéria – F. Romhányi Beatrix – Tari Edit – T. Biró Katalin. Magyar Régész Szövetség, Budapest 2011. 493–504.

SZILÁGYI ET AL. 2006.

Szilágyi Veronika – Szakmány György – Wolf Mária: Az edelényi X. századi település kerámia leletegyüttesének archaeometriai vizsgálata. [Archaeometric investigation of the ceramic finds from the 10th century settlement of Edelény.] In: Az agyagművesség évezredei a Kárpát-medencében. Szerk. Holló Szilvia Andrea – Szulovszki János. MTA Veab Archaeometriai és Iparrégészeti Munkabizottság – MTA Veab Kézművesipar-történeti Munkabizottság, Budapest–Veszprém 2006. 59–64.

TAKÁCS 1997.

Takács Miklós: A honfoglalás és korai Árpád-kori edénművesség térképezése. In: Honfoglalás és Árpád-kor. A Verecke híres útján tudományos konferencia anyagai. Szerk. Makkay János – Kobály József. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár 1997. 69–103.

TAKÁCS 2012.

Miklós Takács: Die Chronologie der Siedlungen und besonders der Siedlungskeramik des Karpatenbeckens des 8.-11. Jahrhunderts im Spannungsfeld zwischen den verschiedenen Datierungsmöglichkeiten und ihren Einwänden. [The chronology of the settlements and especially the settlement ceramics of the Carpathian Basin of the 8th-11th century A.D. between the poles of the different methods of dating and objections there. A Kárpát-medencei 8–11. századi települési kerámia időrendje, a különböző keltezési lehetőségek és nehézségek tükrében.] In: Die Archäologie der frühen Ungarn. Chronologie, Technologie und Methodik. Internationaler Workshop des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften und des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz in Budapest am 4. und 5. Dezember 2009. RGZM-Tagungen Band 17. Hrsg. Bendeguz Tobias. Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz 2012. 145–166.

TÖRÖK 1962.

Gyula Török: Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. ArchHung 39. Budapest 1962.

WOLF 2002.

Wolf Mária: 10. századi kerámialeletek Borsodon. [Keramikfunde aus dem 10. Jahrhundert in Borsod.] *HOMÉ* XLI. 2002. 39–60.

Objektumkatalógus

A katalógus beosztása a következő jellemzőket követi:

- A. Az objektum megnevezése
- B. Datálás
- C. Leírás
- D. Méretek
- E. Leletanyag
- F. Leltári szám

9. objektum

- A. Gödör.
- B. X–XI. század.
- C. Csaknem függőleges falú, enyhén homorú aljú gödör. Betöltése sötétbarna, sárga szemcsékkel. Északi fele a 34. árokkal egymásba vágódik, kronológiai viszonyuk tisztázatlan.
- D. Átm. 106 cm, mélység: 31 cm.
- E. Kerámia, állatsont.
- F. 2009.69.

10. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Lekerekített sarkú, nagyjából téglalap alaprajzú ház. Betöltése sötétbarna, vörös szemcsékkel, helyenként koromfoltokkal. ÉK-i sarkában lekerekített sarkú gödör (10.02. objektum), ennek betöltése kevert sötétbarna, vörös paticsszemcsékkel.

A ház DNy-i sarkában két periódusú kemencét bontottak ki. Tapasztása barna és sárga agyag, belsejében beszakadt boltozat maradványait találták meg. Sütőfelülete viszonylag ép, alatta nem találtak cserepet.

A házban néhol kissé keményebb volt a padlószint, de „igazi” padlóról nem beszélhetünk. Tartószerkezetre utaló cölöplyukat nem találtak. Bejáratot nem lehetett megfigyelni.

A ház vágja a 37. számú, Ny–K-i, illetve a 88. (=35.) számú, É–D-i árkot.

- D. Ház: 340x300 cm, mélység: 50–55 cm. Gödör: 60x34 cm, mélység: 37 cm. Kemence átm. 93 cm.
- E. Vaspengé, kerámia, állatsont, patics, kő, salak.
- F. 2009.70–71.

11. objektum

- A. Ciszterna.
- B. X–XI. század.
- C. Északi oldalán négyzetes alaprajzú, a délin ék alakúvá szűkülő gödör. Betöltése sárgával kevert világosbarna, a gödör felső részén sötétbarna. Az objektum valószínűleg egy ciszterna, mely eredetileg téglalap vagy ovális alaprajzú lehetett, rézsűs fallal. Alja a belefutó árkok miatt kissé bizonytalan. Vízározó funkcióját a beiszapolódás kétségtelenül jelzi.

Az objektumba kelet felől csatlakozik a 34. árok déli csatornája, ÉK felől a 35. árok, nyugatról a 37. árok. Északról fut bele a 88. árok több, egymástól gerincekkel elválasztott csatornája, délről ugyanezen árok egy másik szakasza.

- D. Átm. 340x130 cm, mélység: 166 cm.
- E. Kerámia, állatsont, kő.
- F. 2009.72.

14. objektum

- A. Bizonytalan: gödör vagy ház.
- B. X–XI. század.
- C. Az objektum alaprajza leginkább 8-ra hasonlít, fala függőleges, alja vízszintes. Betöltése barnával erősen kevert világosbarna, vörös és fehér szemcsékkel. Az objektum funkciója bizonytalan: talán gödör vagy ház. Cölöplyukakat vagy tűzhelyre utaló nyomokat nem találtak benne.

- D. Átm. 414x310 cm, a kiöblösödéseknél: 330 cm, mélység: 42 cm.
- E. Fenékö, állatsont, kő.
- F. 2009.74.

17. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. A ház lekerekített sarkú téglalap alaprajzú, DK-i sarkában kemencével (ez utóbbi a 17.01. számot kapta, a hamusgödör száma 17.02.). A ház betöltése sötétbarna, kevés sárga szemcsével. Alja vízszintes, fala enyhén ívelt. A padló maradványait sikerült regisztrálni, találtak továbbá 9 karólyukat. Bejáratra utaló nyom nem került elő.
A kemencét sárgásbarna agyagból tapasztották, belül vörösre égett, ovális alaprajzú. Szájnyílása ÉNy felé nézett, mellette kis ovális hamusgödör. A sütőfelület kb. 2/3-a került elő épségben, alatta cserepek, melyek a középső részén koncentráálódtak.
- D. Ház: 414x336 cm, mélység: 26–30 cm, kemence: belső átm. 103x73 cm, külső átm. 104x125 cm, a tapasztás átlagosan 16 cm, hamusgödör: 66x30 cm, mélység: 30 cm.
- E. Kerámia, állatsont.
- F. 2009.75–79.

24. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Nagyjából négyzetes alaprajzú ház. Betöltése sötétbarna, koromszemcsével kevert. Bejáratra, cölöpre vagy kemencére utaló nyomok nem kerültek elő.
A ház középső részébe beleástak egy ívelt aljú gödröt (24.01. objektum), ennek betöltése szürke, hamus. A ház ÉK-i sarkában egy gödör került elő (24.02. objektum), melynek betöltése sötétbarna, paticsrögökkel kevert. Eredetileg kör alaprajzú, enyhén méhkasos gödör lehetett, alja vízszintes.
A házat ráásták a 36. és 88. árok egy részére, melyeknek egy szakasza megfigyelhető volt a ház padlószintjén is.
- D. Ház: 360x370 cm, átlagos mélység: 70 cm; 24.01. gödör: 145x196 cm, mélység: 36 cm; 24.02. gödör: átm. 100 cm, mélység: 70 cm.
- E. Vaskés, kerámia, állatsont, kő.
- F. 2009.86–87.

25. és 25.01. objektum

- A. Bizonytalan funkciójú objektumok.
- B. X–XI. század.
- C. Megmaradt részei alapján a 25. objektum talán lekerekített sarkú téglalap alaprajzú lehetett. Betöltése szürkésbarna, sárga és vörös szemcsékkel, tetején omladékréteg. Északi részében egy másik objektum került elő (25.01. objektum). Vágja a 25. és a 150. objektumot. Alaprajza bizonytalan, alja vízszintes, fala enyhén ívelt.
Mindkét objektumot ráásták a 88. és 36. árokra.
- D. 25. objektum: 290x110 cm, mélység: 20 cm; 25.01. objektum: 260x110 cm, mélység: 48 cm.
- E. Kerámia, állatsont, patics.
- F. 2009.88–90.

34. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. Hosszú, rézsús falú, déli oldalán lemélyülő, sötétbarna betöltésű árok. Ny–K-i, nyugati vége befut a 11. objektumba (ciszterna), beletorkollik továbbá a 35. árok. Középső részében keskeny, világosbarna, sárga és szürkésbarna rétegek, ezek megléte arra utal, hogy az árkot megújították. Kelet felé kifut a szelvényből.
- D. Szélesség: 160–400 cm, belső árok szélessége: 50–60 cm, mélysége átlagosan 48 cm, hossza kb. 70 m.

- E. Kerámia.
- F. 2009.102.

35. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. Nagyjából É–D-i, rézsús falú, vízszintes aljú, sötétbarna betöltésű árok. Befut a 34. árokba és ez által a 11. objektumba. A metszet alapján az árkot megújították.
- D. Feltárt hossza kb. 2x7 m, (tényleges hossza minimum 60–70 m), szélessége 70–200 cm, mélysége 50–150 cm.
- E. Kerámia.
- F. 2009.103.

36. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. Rézsús falú, vízszintes aljú, nagyjából É–D-i árok. Betöltése sötétbarna, egynemű. Az árok észak felé fokozatosan sekélyedik, majd eltűnik, déli része kifut a szelvényből.
Az árkot ráasták a 36.01. objektumra, valamint beleasták a 24., 25., 25.01. és 150. objektumot.
- D. Hossza 13 m, szélessége 80 cm, mélysége 30–35 cm.
- E. Kerámia, állatcsont.
- F. 2009.104.

37. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. Nagyjából Ny–K-i árok, betöltése világosbarna. Keleti vége befut a szelvényfalba, a nyugati be-
köt a 88. árokba, és ezáltal közvetve a 11. ciszternába. Bontása során kiderült, hogy ráasták a 10.,
74. és 76. objektumot.
- D. Szélesség: 100–110 cm, mélység: 50–55 cm, feltárt hossz: 26 m.
- E. Kő.
- F. 2009.105.

39. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Lekerekített sarkú téglalap alaprajzú ház. Betöltése sötétbarna, sárga szemcsékkel. DNy-i sarká-
ban sárga agyaggal tapasztott, belül vörösre égett kemence maradványai (39.01. objektum). Pad-
lót, cölöplyukat vagy bejáratra utaló nyomokat nem találtak, mindössze 3 karólyukat, továbbá egy
kis „ülőgödört” (39.02. objektum).
A 39.01. kemence betöltése sötétbarna, sárga szemcsékkel. A kemencét a padlósinttől 5–6
cm magasságban meghagyott altalajra építették. A bontás során kiderült, hogy megújították.
Eredeti szájnyílása északra nézett, ezt agyaggal „befalazták”, majd a keleti oldalon új nyílást nyi-
tottak. Kerámia nem volt a sütőfelület alatt.
- D. Ház: 355x265 cm, átlagos mélysége: 25 cm, tájolása É–D; a kemence átm. tapasztással 104 cm, a
platnié 80 cm; az „ülőgödör”: 46x33 cm, mélység: 33 cm.
- E. Kerámia, állatcsont, patics, kő.
- F. 2009.109–110.

74. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. É–D-i, rézsús falú, vízszintes aljú árok, amely észak felé egyre sekélyebb, déli vége kifut a
szelvényből. Betöltése sötétbarna. Az árok vágja a 37. és 75. objektumot, a 76. ház ráépült.
- D. Hossz: 24 m, szélesség: 40–50 cm, mélység: 40–60 cm.
- E. Kerámia, állatcsont.
- F. 2009.163–164.

75. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Lekerekített sarkú téglalap alaprajzú ház, fala függőleges, alja vízszintes. Betöltése sárgával kevert sötétbarna. ÉNy-i sarkában kemence maradványa (75.01. objektum). A kemence belseje vörösré égett, a sütőfelület nyomait nem találták. Szája keletre nézett, alaprajza ovális. A házat vágja a 74. árok, ezért ÉNy-i és ÉK-i sarkai kissé bizonytalan. Padlót, cölöplyukat, illetve a ház bejáratára utaló nyomot nem találtak.
- D. Ház: 326x360 cm, mélység: 25–30 cm; kemence: 80x78 cm.
- E. Kerámia, állatsont.
- F. 2009.165.

76. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Lekerekített sarkú négyzet alaprajzú ház, fala függőleges, alja vízszintes. Betöltése szürkésbarna, sárga és vörös szemcsékkel. DNy-i sarkában kemencét (76.01. objektum), alatta egy gödört találtak (76.02. objektum). A ház vágja a 74. és 37. árkot.

A 76.01. kemencét sárga agyagból tapasztották, belseje vörösré égett, platnija ép. Közvetlenül a padlószintre építették, illetve déli és nyugati felét az oldalfalba vájták. Szája keletre nyílt. Metszete alapján a kemence oldalát szürkésbarna agyaggal megújították. A megújítás a sütőfelületre nem terjed ki, az egyrétegű. Alatta kerámia vagy állatsont nem volt.

A 76.02. gödör részben a kemence alatt volt, részben már a házon kívül. Ráépítették a kemencét. Alaprajza kerek, fala enyhén ívelt, alja vízszintes. Betöltése sötétbarna, egynemű. A gödörben lókoponya és lócsontok kerültek elő, rendszer nélkül.
- D. Ház: 340x340 cm, mélység: 24–26 cm; kemence: külső átm. 140 cm, sütőfelület átm. 84 cm; gödör átm. 106 cm, mélység a ház padlójától: 56 cm.
- E. Vaskés, kerámia, állatsont.
- F. 2009.166–167.

88. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. É–D-i, rézsűs falú, enyhén ívelt aljú árok. Egy mélyebb nyugati és két sekélyebb keleti részből áll. Betöltése sötétbarna, sárga szemcsékkel és beiszapolódás nyomaival. Déli vége kifut a szelvényből, észak felé hosszan folytatódik, de nem tárták fel teljes egészében.

Az árok belefut a 11. objektumba, párhuzamos a 35., 36. és 74. árkokkal, továbbá belefut a 37. árok. Ráásták a 10. és a 24. objektumot.
- D. Hossz: kb. 150 m, szélesség: 200–400 cm, mélység: 50–110 cm.
- E. Kerámia, állatsont.
- F. 2009.187.

88.01. objektum

- A. Árok.
- B. X–XI. század.
- C. Rövid, keskeny, csaknem függőleges falú árok. Merőleges az É–D-i 88. objektumra és belefut a 11. ciszternába.
- D. Hossz: 190 cm, mélység: 29 cm, szélesség: 30–40 cm.
- E. –
- F. –

150. objektum

- A. Gödör.
- B. X–XI. század.

- C. Kutatóárok ásásakor került elő. Alaprajza kerek, enyhén méhkas alakú, alja vízszintes. Betöltése sötétbarna, kevés sárga szemcsével. A gödörre ráásták a 25. és 25.01. objektumot, illetve a gödör vágja a 36. Árpád-kori árkot.
- D. Átm. 160 cm, mélység: 78 cm.
- E. Kerámia (elveszett).
- F. –

325. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. Téglalap alaprajzú ház, amelyre részben ráásták a 326. külső kemencét. Mindkettő vágja a 324. árkot. A ház betöltése világosbarna, sárga szemcsékkel, alján padlómaradvány. Falai csaknem függőlegesek, alja vízszintes. A ház DNY-i sarkában kemence maradványait találták (325.01. objektum), ettől keletre egy kerekded alaprajzú gödör került elő (325.02. objektum). A ház DK-i részén egy ovális alaprajzú, sekély gödröt találtak, amely talán cölöphely lehetett (325.03. objektum).
A 325.01. kemence alaprajza kerek, sárga agyagból tapasztott, sütőfelülete ép. Szája keletre nyílt. A sütőfelülete alatt cserepek voltak, rajta egy fél örlőkő feküdt.
- D. Ház: 350x280 cm, mélység: 30–35 cm; kemence átm. 110 cm; gödör átm. 35 cm, mélység: 50 cm; cölöphely (?): 55x23 cm, mélység: 8 cm.
- E. Kerámia, kő.
- F. 2009.423–425.

326. objektum

- A. Külső kemence.
- B. X–XI. század.
- C. Az objektum két külső kemence (326.01–02. objektum) és a hozzájuk tartozó, egymást vágó munkagödörök összefoglaló elnevezése. Ráásták a 325. házra és a 324. árokra.
A 326.01. kemence alaprajza kerek lehetett, sütőfelülete megsemmisült. Szája délre nyílhatott. Munkagödört valószínűleg vágta a 326.02. gödre. A 326.02. kemence alaprajza kerek, sütőfelülete ép, szája keletre nézett. Munkagödre lekerekített sarkú trapéz alaprajzú.
- D. 326.01. kemence átm. kb. 100 cm; 326.02. kemence átm. 110 cm, munkagödre: 120x150 cm, mélység: 92 cm.
- E. Kerámia, tapasztás.
- F. 2009.426.

327. objektum

- A. Ház.
- B. X–XI. század.
- C. A ház lekerekített sarkú téglalap alaprajzú, hossz tengelye É–D-i. Fala csaknem függőleges, alja vízszintes. Betöltése sötétbarna, sárga szemcsékkel. ÉK-i sarkában kemence maradványait tárták fel (327.01. objektum), melynek alaprajza kerek, szája nyugatra nyílt. Felmenő fala 5–10 cm magasságban maradt meg. Sütőfelülete ép. A ház keleti felében előkerült egy kör alaprajzú, sekély gödör (327.02. objektum). Betöltése szürkésbarna.
- D. Ház: 330x240 cm, mélység 24 cm; kemence: belső átm. 90x85 cm, külső átm. 96x85 cm; gödör átm. 60 cm, mélység: 11 cm.
- E. Kerámia, kő.
- F. 2009.427–428.

332. objektum

- A. Külső kemence.
- B. X–XI. század.
- C. A munkagödör alaprajza lekerekített sarkú háromszög, fala ívelt. Betöltése sötétbarna, hamuval és vörös szemcsékkel. A külső kemence (332.01. objektum) alaprajza ovális, sütőfelülete jó állapotú. Szája délre nézett, felmenő fala nem maradt meg.
- D. Munkagödör: 158x168 cm, mélység: 52 cm; kemence: 126x110 cm.
- E. Kerámia.
- F. 2009.434.

Leletanyag-katalógus

9. objektum

2009.69.1. (I. tábla 2.).

Fazék peremtöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, vegyes égetésű, felülete közepesen szemcsés, külső és belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x3 cm, pá. 17 cm, falv. 0,4–0,6 cm

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, függőlegesen levágott.

2009.69.2. (I. tábla 1.).

Bordás nyakú edény peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelülete réteges.

Méretetek: 3x2 cm, pá. 12–14 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A nyakon két (vagy három) borda.

2009.69.13. (I. tábla 3.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 2x3 cm, falv. 0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrű befésülés.

2009.69.15. (I. tábla 4.).

Fazék oldaltöredéke

1 db.

X–XI. századi

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna és sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x2 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése hullámvonalköteg és egyenes vonalköteg.

2009.69.22. (I. tábla 5.).

Fazék oldaltöredéke

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna és sötétszürke, belső felülete egyenetlen vörösesbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x3 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

2009.69.24. (I. tábla 7.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelülete réteges.

Méretetek: 3x2 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése egyenes vonalköteg (2 sor).

2009.69.33. (I. tábla 6.).

Fazék oldaltörredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen világosbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 6x5 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése keskeny közű csigavonal.

2009.69.42. (I. tábla 8.).

Fazék oldaltörredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 5x3 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

10. objektum

2009.70.1. (I. tábla 9.).

Bordás nyakú edény peremtörredéke.

1 db.

X–XI. század.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen közép barna, törésfelülete réteges.

Méretetek: pá. 10–12 cm, falv. 0,5–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem függőleges állású, vízszintesen levágott. Díszítése a nyakon egy borda, alatta egy sor hullámvonalköteg.

2009.70.32. (I. tábla 10.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x8 cm, pá. 16 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, jól profilált. Díszítése sűrű befésülés.

2009.70.33. (I. tábla 11.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen középszürke és világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 5x2,5 cm, 4x6 cm, pá. 14 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Megjegyzések a X–XI. századi telepkerámia keltezési lehetőségeiről egy nyírségi település kapcsán

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, ferdén levágott. Díszítése hullámvonalköteg alatt egyenes vonalköteg (1–1 sor).

2009.70.37. (I. tábla 16.).

Fazék peremtöredéke.

4 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen vörösesbarna és középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 8x5 és 5x3 cm, pá. 15 cm, falv. 0,5–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, ferdén levágott. Oldalfalának díszítése keskeny közülő csigavonal (5 sor).

2009.70.41. (I. tábla 15.).

Fazék perem- és oldaltöredékei.

4 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenletes középszürke, belső felülete egyenetlen vörösesbarna és középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: pá. 16 cm, falv. 0,2–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, jól profilált, a váll erőteljes. Oldalfalán rádliminta.

2009.70.46. (I. tábla 12.).

Fazék oldaltöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső és belső felülete egyenetlen vörösesbarna és középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x6 cm, 2x4 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése egyenes vonalköteg (illetve 4 sor).

2009.70.47. (I. tábla 13.).

Fazék oldaltöredéke.

6 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen halványsárga, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 8x4 cm, 3x3 cm, 2x4 cm, 1x4 cm, 2x4 cm, falv. 0,3–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése keskeny közülő csigavonal.

2009.70.55. (I. tábla 14.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen világosbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x2 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése 3 sor egyenes vonalköteg.

14. objektum

2009.74.3. (II. tábla 1.).

Fazék perem- és oldaltöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke és világosbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: pá. 18 cm, falv. 0,3–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem erősen kihajló, lekerekített, díszítése 1 sor hullámvonalköteg alatt 1 sor egyenes vonalköteg.

2009.74.5. (II. tábla 2.).

Fazék peremtöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen középibarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 7x5 cm, pá. 15 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem enyhén kihajló, rövid, elvékonyodó, kihegyesedő, oldalfalának díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg Külső felületén koromnyomok.

2009.74.9. (II. tábla 3.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen világosszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x3 cm, pá. 14 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, széle letört, oldalfalon hullámvonalköteggel díszített.

2009.74.15. (II. tábla 6.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna és középszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 8x6 cm, falv. 0,4–0,7 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése egyenes vonalköteg (2 sor).

2009.74.16. (II. tábla 5.).

Fazék oldaltöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x4 cm, 5x2 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése keskeny közű csigavonal.

2009.74.32. (II. tábla 4.).

Fazék oldaltöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke és világosszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x3 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

24. objektum

2009.86.8. (II. tábla 9.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x4 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése keskeny közű csigavonal.

2009.86.9. (II. tábla 11.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete érdes, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x4 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése széles közű csigavonal.

2009.86.10. (II. tábla 10.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen világosbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 2x3 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése hullámvonal.

2009.86.11. (II. tábla 8.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 2x4 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

2009.87.1. (II. tábla 12.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 5x4 cm, pá. 15–17 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, ferdén levágott.

2009.87.7. (II. tábla 7.).

Fazék fenéktöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x5 cm, fá. 11 cm, falv. 0,4–1,2 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta. Korongról leemelt, fenekénél elvékonyodó, korong lenyomata látszik (a fenék közepén delle).

25. objektum

2009.88.2. (II. tábla 16.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen vörösesbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x5 cm, pá. 12 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített, elvékonyodó.

2009.88.3. (II. tábla 15.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna és sötétszürke, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 7x10 cm, falv. 0,5–0,7 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése cikcakkvonal alatt csigavonal.

2009.88.5. (II. tábla 13.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, felmaródott, vegyes égetésű, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x5 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése egyenes vonalköteg (3 sor).

2009.88.6. (II. tábla 17.).

Fazék oldaltöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete porózus, felmaródott, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen vörösesbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x3 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

2009.89.1. (II. tábla 14.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x5 cm, falv. 0,5–0,7 cm

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrű befésülés.

34. objektum

2009.102.1. (III. tábla 2.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x3 cm, pá. 15 cm, falv. 0,4–0,7 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, ferdén levágott, hornyolt (fedőhorony). Díszítése hullámvonalköteg.

2009.102.8. (III. tábla 4.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 4x4 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése széles közű csigavonal.

2009.102.11. (III. tábla 3.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete elkenődött, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 5x4 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése egyenes vonalköteg (2 sor).

37. objektum

2009.105.1. (III. tábla 10.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x3 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése bekarcolt vonal.

39. objektum

2009.109.1. (III. tábla 1.).

Bográcstörredék.

17 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete érdes, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 10x13 cm, 3x3 cm, pá. 27 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Gömbölyű aljú, ívelt oldalú bográc perem- és oldaltörredéke. A bográc arányaiban alacsony. A perem T alakú, függőlegesen levágott, enyhén befelé dől. A perem szélessége 1,5 cm, füle nincs meg. Az oldalfal díszítése széles közű csigavonal.

2009.109.3. (IV. tábla 2.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

6 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x6 cm, 2x3 cm, pá. 15 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített. Díszítése keskeny közű csigavonal.

2009.109.6. (IV. tábla 6.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

3 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 10x12 cm, 3x2 cm, pá. 14 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített, hornyolt (fedőhorony). Díszítése hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés.

2009.109.7. (IV. tábla 4.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

5 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 11x8 cm, 2x2 cm, pá. 16 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített. Díszítése hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés.

2009.109.9. (IV. tábla 1.).

Fazék perem- és oldaltörredéke.

6 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 12x13 cm, pá. 15 cm, falv. 0,3–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem rövid, közepesen kihajló, lekerekített, nyaka hangsúlyos. Díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg, alatta egyenes vonalköteg.

2009.109.12. (IV. tábla 3.).

Fazék peremtöredéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 5x8 cm, 3x4 cm, pá. 16 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített. Díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg.

2009.109.13. (IV. tábla 8.).

Bögre perem- és oldaltöredéke.

3 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, korong nélkül készített, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középszürke, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 5x6 cm, 3x3 cm, 5x4 cm, pá. 10 cm, fá. 8 cm, magasság: 10 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Valószínűleg egy korongolatlan bögre töredékei. A perem rövid, enyhén kihajló, lekerekített. A bögre arányaiban alacsony, zömök. Díszítése 1 sor hullámvonal alatt 4 sor csigavonal. (A díszítés sekély, szabálytalan.)

2009.109.16. (IV. tábla 5.).

Fazék oldaltöredéke.

4 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x5 cm, 7x6 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése 4 sor egyenes vonalköteg.

2009.109.19. (IV. tábla 7.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x4 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése körömbenyomkodás alatt csigavonal.

2009.109.22. (IV. tábla 9.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 3x4 cm, falv. 0,3–0,4 cm.
Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

75. objektum

2009.165.1. (V. tábla 7.).

Fazék oldaltöröredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 1x3 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése hullámvonal.

76. objektum

2009.166.2. (V. tábla 1.).

Hengeres nyakú edény perem, oldal- és fenéktöröredéke

12 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: pá. 10 cm, fá. 10 cm, magasság: 19,5 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Hengeres nyakú fazék töredékei. A perem levágott, enyhén befelé dől, az edény arányaiban magas, legnagyobb kiszélesedése a felső harmadában. Díszítése az edény felső 2/3 részén: 1 sor hullámvonalköteg alatt 6 sor egyenes vonalköteg. Fenékbélyeg nem látszik.

2009.166.3. (V. tábla 2.).

Fazék peremtöröredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: pá. 18 cm, 5x3 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített.

2009.166.5. (V. tábla 3.).

Fazék oldaltöröredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen középszürke, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x5 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése hullámvonalköteg alatt egyenes vonalköteg.

2009.166.6. (V. tábla 4.).

Fazék oldaltöröredéke.

3 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 7x7 cm, 3x2 cm, 5x4 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése rádliminta.

2009.166.7. (V. tábla 6.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen világosbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 9x7 cm, falv. 0,3–0,4 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése széles közű csigavonal.

2009.166.16. (V. tábla 5.).

Fazék fenéktöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszítetlen, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és vörösesbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és közép barna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 11x8 cm, fá. 10 cm, falv. 0,8–0,9 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Korongról leemelt, korong lenyomata látszik.

76.2. objektum

2009.167.1. (V. tábla 9.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és vörösesbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és közép barna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x5 cm, falv. 0,7–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrű befésülés.

2009.167.2. (V. tábla 8.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és vörösesbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 6x5 cm, falv. 0,7–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése keskeny és széles közű csigavonal.

88. objektum

2009.187.2. (III. tábla 6.).

Fazék perem, oldal- és fenéktöredék.

11 db.

Késő avar kori.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete szemcsés, porózus, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és közép barna, belső felülete egyenetlen közép barna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 10x8 cm, pá. kb.12 cm, fá. kb. 12 cm, falv. 0,5–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, rövid, levágott. Díszítése 4 sor hullámvonalköteg alatt 1 sor egyenes vonalköteg. Korongról leemelt.

2009.187.3. (III. tábla 5.).

Fazék perem, oldal- és fenéktörédeke.

4 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 10x10 cm, pá. 20 cm, fá. 10,5 cm, falv. 0,5–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, levágott. Díszítése hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés. Korongról leemelt, korong lenyomata látszik.

2009.187.4. (III. tábla 8.).

Fazék oldaltörédeke.

1 db.

Késő avar kori.

Technikai jellemzők: Kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x5 cm, falv. 0,5–0,7 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrű befésülés vagy egyenes vonalköteg.

2009.187.6. (III. tábla 9.).

Fazék oldaltörédeke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 3x3 cm, falv. 0,6–0,7 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrűn bekarcolt vonalak.

2009.187.7. (III. tábla 7.).

Fazék oldaltörédeke.

4 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x3 cm, 10x8 cm, falv. 0,5–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése sűrű befésülés.

325. objektum

2009.423.1. (VI. tábla 2.).

Fazék peremtörédeke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középszürke és középbarna, törésfelülete nem elváló.

Méretetek: 8x6 cm, pá. 14 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített. Díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg.

2009.423.8. (VI. tábla 3.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete sima, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen világosbarna, belső felülete egyenetlen sötétszürke, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x4 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése széles közű csigavonal.

325.1 objektum, sütőfelület alatt

2009.424.1. (VI. tábla 1,4.).

Fazék perem- és oldaltöredéke.

37 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos, kavicsos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, rosszul kiégetett, külső felülete egyenetlen közép barna, belső felülete egyenetlen közép barna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: átl. 5x5 cm, pá. 19 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, lekerekített. Díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg, alatta egyenes vonalköteg.

326. objektum

2009.426.12. (VI. tábla 5.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és világosbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x3 cm, pá. 14 cm, falv. 0,4–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, ferdén levágott, hornyolt (fedőhorony). Díszítése sűrű befésülésen hullámvonalköteg.

2009.426.15. (VI. tábla 8.).

Fazék peremtöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen közép barna, törésfelületén szürke mag.

Méretetek: 4x6 cm, pá. 17 cm, falv. 0,3–0,5 cm.

Formai jellemzők, díszítés: A perem közepesen kihajló, elvékonyodó, ferdén levágott. Díszítése hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés vagy egyenes vonalköteg.

2009.426.18. (VI. tábla 7.).

Fazék oldaltöredéke.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen világosbarna, törésfelületén szürke mag.

Méreték: 6x4 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése hullámvonalköteg alatt sűrű befésülés.

2009.426.41. (VI. tábla 6.).

Fazék perem- és oldaltörödéke.

11 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke és középbarna, belső felülete egyenetlen középbarna, törésfelületén szürke mag.

Méreték: átl.5x5 cm, pá. 17 cm, falv. 0,5–0,8 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Díszítése a vállon 1 sor szabálytalan hullámvonalköteg alatt 5–6 sor egyenes vonalköteg.

327. objektum

2009.428.1. (VI. tábla 9–10.).

Fazék perem- és oldaltörödéke.

2 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Gyengén kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete közepesen szemcsés, vegyes égetésű, jól kiégetett, külső felülete egyenetlen sötétszürke, belső felülete egyenetlen középszürke, törésfelületén szürke mag.

Méreték: 7x3 cm, 5x4 cm, pá. 14 cm, falv. 0,4–0,6 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Pereme közepesen kihajló, lekerekített, nyaka hangsúlyos. Díszítése a vállon sűrű befésülésen hullámvonalköteg, alatta sűrű befésülés.

332. objektum

2009.434.1. (VI. tábla 11.).

Bográcsperem.

1 db.

X–XI. századi.

Technikai jellemzők: Erősen kerámiazúzalékos és homokos anyagú, lassúkorongolt, díszített, felülete durván szemcsés, vegyes égetésű, átlagosan kiégetett, külső felülete egyenetlen vörösesbarna, belső felülete egyenetlen vörösesbarna, törésfelületén szürke mag.

Méreték: 6x6 cm, pá. 21–22 cm, peremszélesség: 1,5 cm, falv. 0,8–1,1 cm.

Formai jellemzők, díszítés: Gömbölyű aljú bogrács peremtörödéke. A perem függőleges, belső oldalán levágott. Díszítése a perem alatt 1 sor hullámvonalköteg.

TAKÁCS Melinda

SZTE–BTK Történettudományi Doktori Iskola

Medievisztika Program

Szeged

H–6722 Egyetem u. 2.

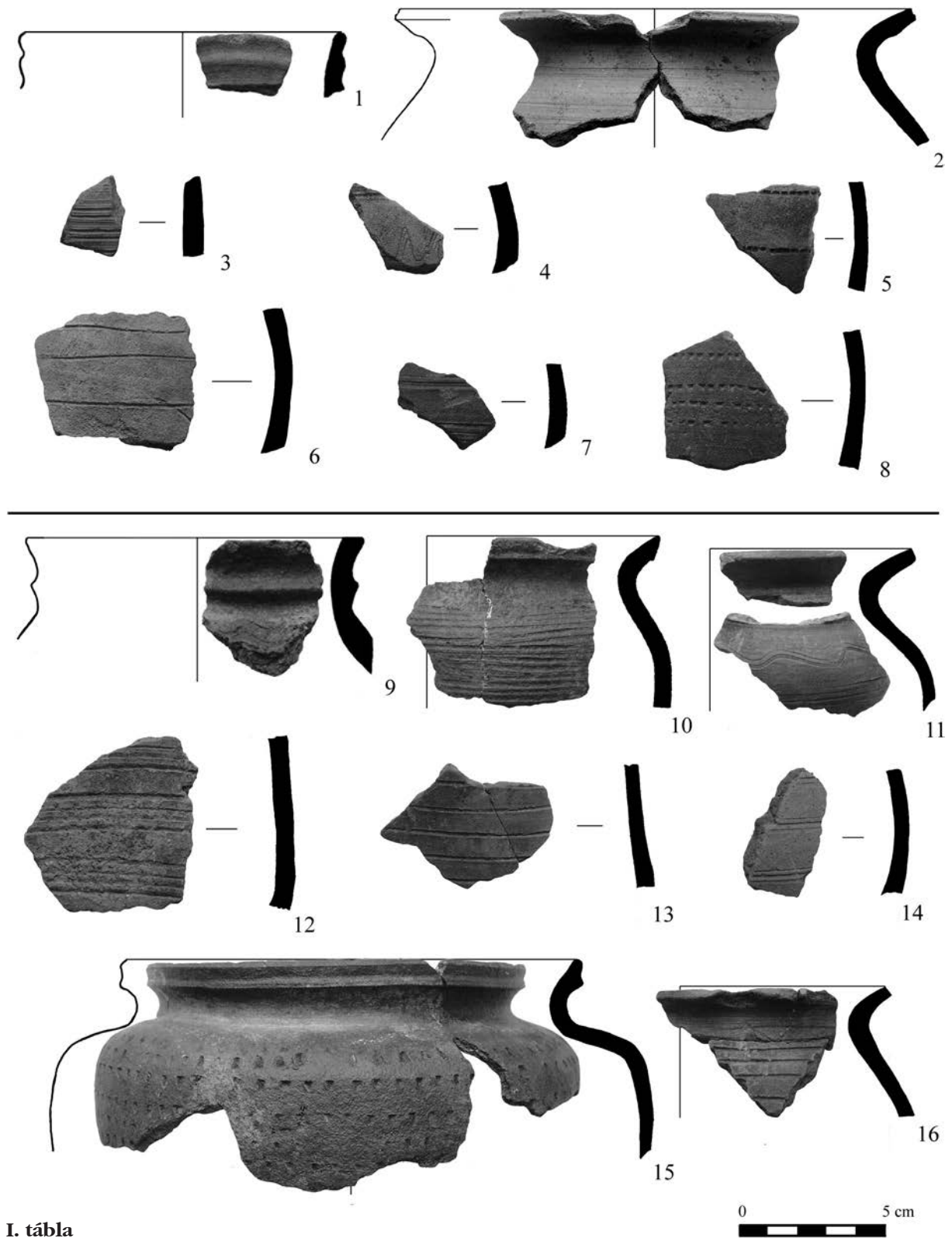
e-mail: mtakacs86@gmail.com

Remarks on the dating prospects of the 10th–11th century settlement pottery (apropos of a settlement investigated in the region of Nyírség)

The study represents the results of my work in the course of which I analysed the find material and settlement phenomena of an 8th–11th century settlement having been investigated at an almost 5 hectares large territory. For the examination I separated a territorial unit inside the settlement and focused on it. Nyíregyháza–Rozsrétszőlő, Szelkó-dűlő, Motorway M3 Site 148/b is situated in the middle-western part of the Nyírség region, about 8 km from Nyíregyháza. There were excavated around 400 Early Árpadian Age features, out of which I processed the find material (mainly pottery) of 62 features. In the course of their analysis I tried to devote a special attention to the examination of the characteristics considered to be chronological factors by the Hungarian researchers. According to my experience, ceramic material does not give sufficient base for the more accurate periodisation of the settlement part inside the 10th–11th century. It seems to me that the only solid evidence is the cog-wheel decoration of the pots. Though the dating of this decoration type is diverse in different regions, and even two hundred years long fluctuations can be counted with, in Northeast Hungary it cannot be dated before the 11th century on the basis of the analysis of pots coming from graves. Pottery material examined from the point of view of superpositions also attests to the use of cog-wheel decoration in a later phase of the 10th–11th century settlement part of the site. Based on this, less than the half of the features were filled certainly in the 11th century, and most of them were situated on the NW part of the analysed territory, concentrated in one group. Some special types of vessels (vessels with ribbed neck, cauldron, handmade mug) do not have dating value at the settlement. A more accurate dating (inside the 10th–11th century time span) is not possible either based on the decoration types considered to be “archaic” (different kinds of bunches of lines and their combinations). The same is the situation with the technological groups separated on the basis of the technological characteristics of the pottery fragments.

Melinda TAKÁCS

University of Szeged, Faculty of Arts
Doctoral School of History
Medieval Studies Programme
Szeged
H-6722 Egyetem u. 2.
e-mail: mtakacs86@gmail.com

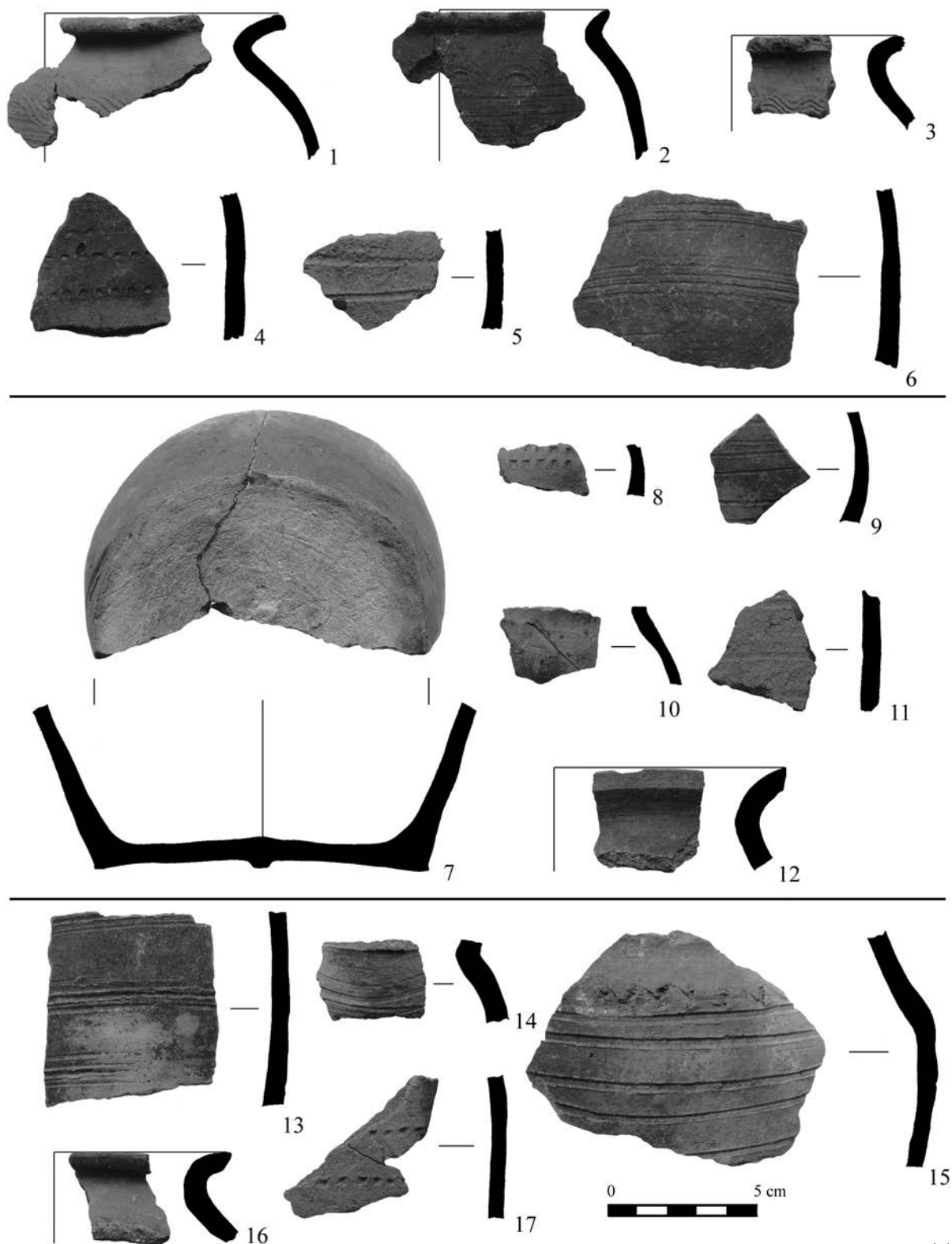

I. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 1–8: 9. objektum, 9–16: 10. objektum

Plate I

Motorway M3 Site 148/b. 1–8: feature 9, 9–16: feature 10

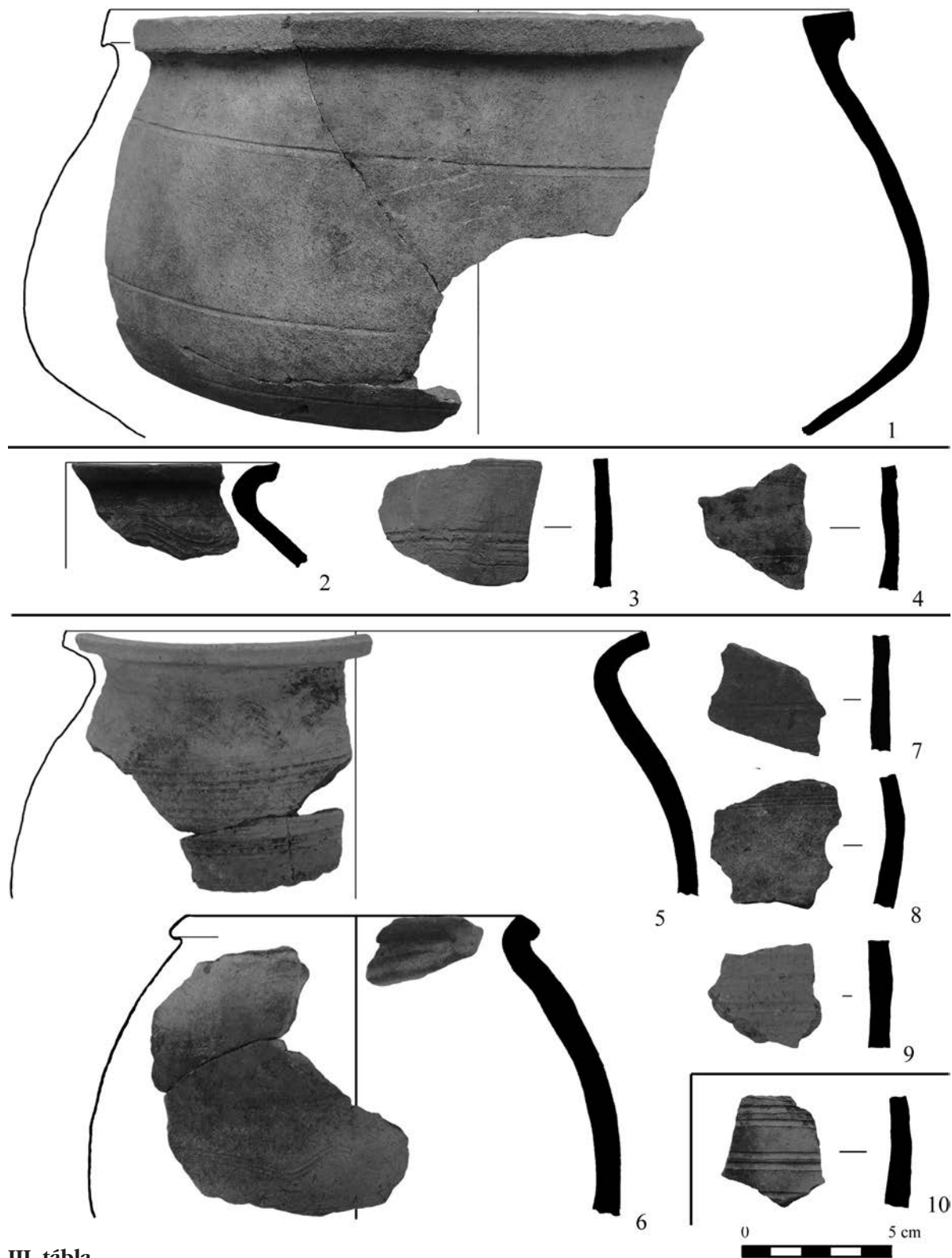

II. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 1-6: 14. objektum, 7-12: 24. objektum, 13-15: 25. objektum

Plate II

Motorway M3 Site 148/b. 1-6: feature 14, 7-12: feature 24, 13-15: feature 25

III. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 1: 39. objektum, 2-4: 34. objektum, 5-9: 88. objektum, 10: 37. objektum

Plate III

Motorway M3 Site 148/b. 1: feature 39, 2-4: feature 34, 5-9: feature 88, 10: feature 37

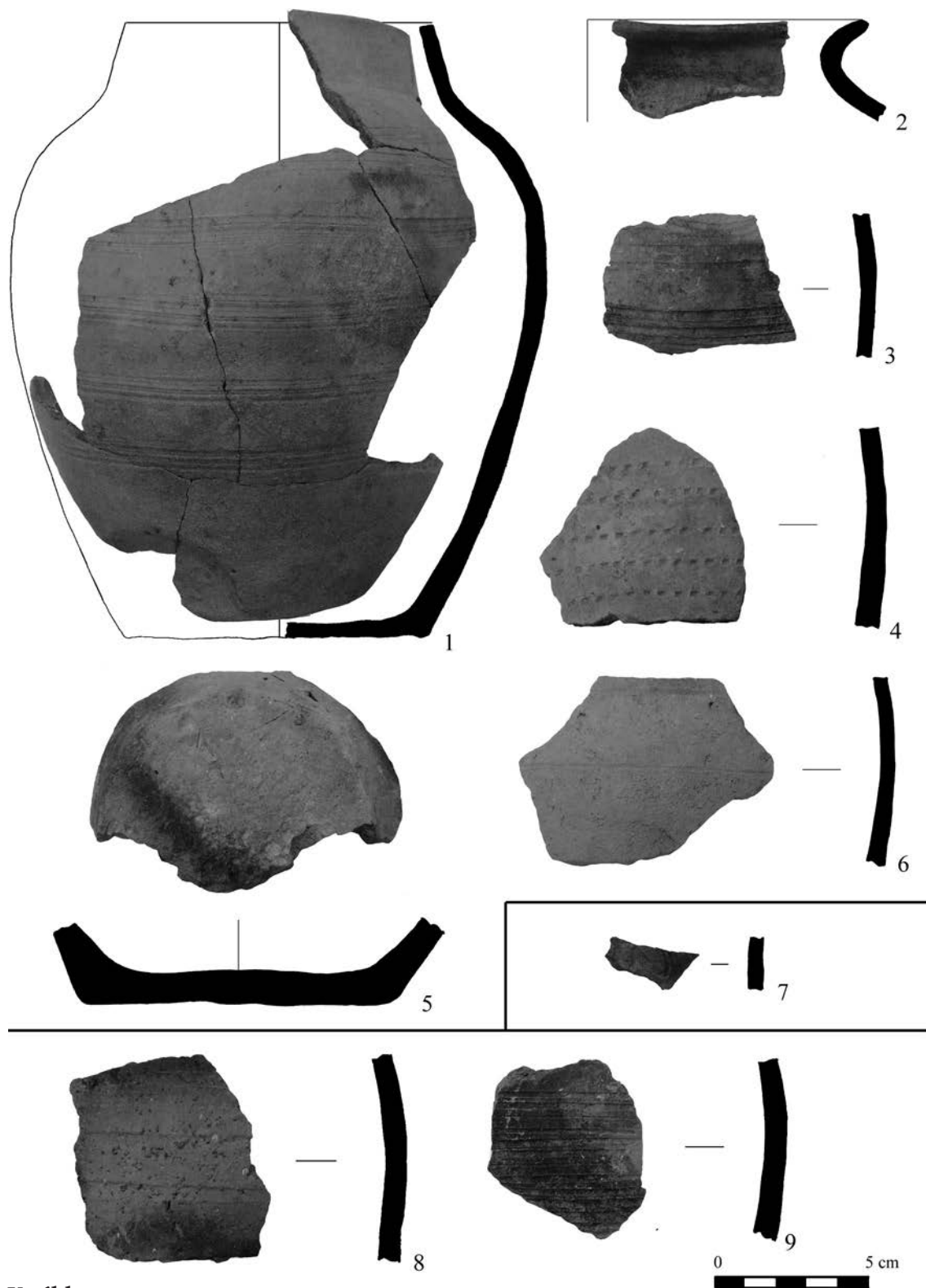

IV. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 39. objektum

Plate IV

Motorway M3 Site 148/b, feature 39

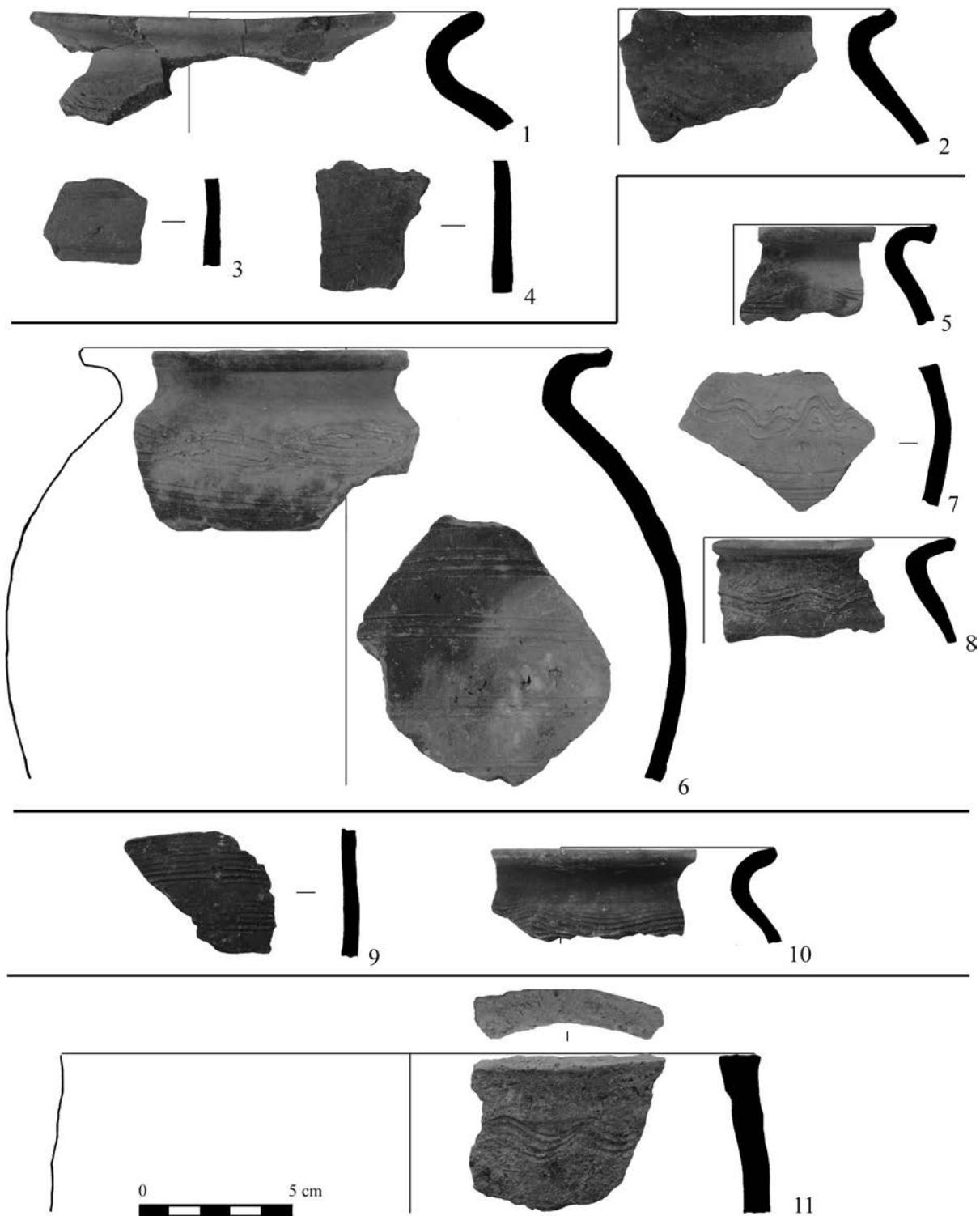

V. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 1–6: 76. objektum, 7: 75. objektum, 8–9: 76.2. objektum

Plate V

Motorway M3 Site 148/b. 1–6: feature 76, 7: feature 75, 8–9: feature 76.2

VI. tábla

M3 autópálya 148/b. lelőhely 1–4: 325. objektum, 5–8: 326. objektum, 9–10: 327. objektum, 11: 332. objektum

Plate VI

Motorway M3 Site 148/b. 1–4: feature 325, 5–8: feature 326, 9–10: feature 327, 11: feature 332

